

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Β'. ΤΕΥΧΟΣ Γ'.

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1880

ΠΡΟΣΤΙΘΗΚΗ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΕΤΕΡΩΣ
ΕΤΕΡΩΣ ΕΤΕΡΩΣ ΕΤΕΡΩΣ ΕΤΕΡΩΣ ΕΤΕΡΩΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

1880

Περὶ Δημοτικῆς παιδείας γενικὴ ἐκθεσις τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δημο-
σίας Ἐκπαιδεύσεως.
Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς ὑπὸ Ν. Α. Χαλκιοπούλου.
Ἑλληνικοῦ Διδασκαλικοῦ Συλλόγου Νικοδήμιος ἀγών.
Ἀρχαῖος καὶ νέος τρόπος τοῦ ζῆν.
Δημοτικὴ Ἀνθολογία Ἀποσπάσματα ἐκ τῶν Ἀημῶδων συλλέκτων
Ι. Γ. Θεοδωροπούλου.
Ποικίλα.

ΠΛΑΤΩΝ

ΕΤΟΣ Β'.

ΔΗΜΙΟΙΟΣ 1896

ΤΕΥΧΟΣ 5'

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

ἐπὶ τῶν νομοσχεδίων

ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

τῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας εἰς τὴν Βουλὴν ὑποβληθέντων.

Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, δι' οὗ ἡ τῶν πολυπληθεστέρων καὶ ἀπορωτέ-
ρων μάλιστα τάξεων τοῦ λαοῦ πνευματικὴ ἀνάπτυξις καὶ ἠθικὴ μόρφω-
σις, ἀπεδείχθη ἐν ταῖς νεωτέροις κοινωνίαις οὐ μόνον ὁ κύριος παραγων
τῆς ὕλης εὐημερίας, τῆς εὐνομίας καὶ τῆς ἰσχύος αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ
ἀσφαλὲς ἔκρημα τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος, ἀπει-
λουμένων σήμερον οὐχὶ ὑπὸ τοῦ δεσποτισμοῦ, ἔσθ' ὑπὸ τῆς πολυκαφάλου
τυραννίας τῶν πολλῶν εὐπλανήτων καὶ εὐακμήτων δι' ἀμάθειαν.

Μετὰ τὴν διὰ τοῦ φωτὸς τοῦ Εὐαγγελίου ἀπελευθέρωσιν τῆς ὑπὸ τὸν
βαρὺν κλοιὸν τῆς δουλείας στεναζούσης ἀνθρωπότητος, φύσει καὶ νόμῳ
διακρινομένης εἰς τάξεις ἐλευθέρων καὶ δούλων, καὶ τὴν μετὰ μα-
κροῦς κοινωνικοῦς σπαραγμοὺς καὶ ἀγῶνας ἐπελθοῦσαν κατὰ τοὺς νεο-
τέρους χρόνους χειραρτέτησιν τῶν πολυπληθεστέων καὶ ἀπορωτέρων τά-
ξεων τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς κληρονομίας καὶ τῶν προνομιούχων τάξεων, καὶ
τὴν ἐπικράτησιν ἐν ταῖς νεωτέροις πολιτείαις τοῦ δόγματος τῆς καθολι-
κῆς ψηφοφορίας, δι' ἧς συμμετέχουσι πάντες τῆς τῶν κοινῶν διοικήσεως,
ἡ ἀνισορροπία τοῦ πλούτου καὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀνω-
τέρων κοινωνικῶν τάξεων πρὸς τὰς χειραφετηθείσας πολυπληθεστέρας
τοῦ λαοῦ ἀνοίγουσα ῥῆγμα ἐν τῷ κοινωνικῷ σώματι, δὲν εἶνε ὅλως ἀκίν-
δυνος ἄνευ τῆς ἀπὸ τοῦ σχολείου ἐπικουρίας, τοῦ ἠθικῶς μορφούντος καὶ

Τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ ἐπιμελεῖται Ἐφορεία συγ-
κεκροτημένη ὑπὸ κυρίων Ν. Καζάκη διευθυντοῦ, Ἀρι-
στείδου Σπαθάρη, Ἰγν. Μοσχάκη, Σπ. Σακελλαροπούλου
Παν. Π. Οἰκονόμου, Μιλτ. Βρατσάνου καὶ Ν. Γεωργιάδου.

ἀναπτύσσοντος τοὺς πολλοὺς πρὸς διάγνωσιν τοῦ ἀληθοῦς κοινωνικοῦ συμφέροντος, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἴδιον αὐτῶν. Ἡ δημαγωγία ὑψώσασα τὴν σημαίαν τῆς τοῦ λαοῦ κυριαρχίας καὶ τῆς ισότητος, καὶ δύναμιν ἐκ τῆς ἀμαθείας καὶ εὐπιστίας τῶν πολλῶν ἀντλοῦσα ποῦ μὲν ἐπιβουλεύεται τὴν τάξιν καὶ διὰ τῆς ἀθετήσεως τῶν νόμων ἀπεργάζεται τὴν κακοδαιμονίαν, ποῦ δὲ ἀπειλεῖ καὶ αὐτὸ τὸ κοινωνικὸν καθεστῶς, τὰς βάσεις αὐτοῦ ἐντέχνως ὑποσκάπτουσα. Τοῦ δεινοῦ τούτου κινδύνου ἀπαίτεια συμπτώματα ἤρξαντο ἐκδηλούμενα πολλαχού.

Ἡ ἀμάθεια λαοῦ ἀνατραφέντος ἐν δουλείᾳ καὶ ἐπὶ αἰῶνας μακροὺς ἐθισθέντος νὰ ὑπακούῃ τυφλῶς εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἐνός ἢ τῶν ὀλίγων, καὶ νὰ στέργῃ ἀγογγύστως τὸ παρὸν δι' ἀσυνειδήσιαν τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἀνεξαρτησίας, εἶναι τῷ ὄντι θέαμα οἰκτρὸν, ἀλλ' ἀκίνδυνον, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία τῶν ἀρχαίων καὶ πολλῶν νέων ἐθνῶν. Τῶν λαῶν τούτων τὰ συμφέροντα καὶ τὰς τύχας διεῖπον, ὡς τῶν ἐν ἀπαγορεύσει ἀτόμων, οἱ κύριοι των, αὐτοὶ δὲ οὐδεμίαν οὔτε τῶν δικαιωμάτων εἶχον συνειδήσιν, οὔτε ἐπὶ τῶν συμφερόντων των ἐξήσκουν ἐπιρροὴν κρατυνόμενοι πρὸς τοῦτο ἐν ἀπαιδευσίᾳ. Ἀλλ' ἡ ἀμάθεια λαοῦ κυριάρχου, ἀσυνειδήτως παρασυρμένου κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῆς κυριαρχίας του καὶ τὸ ἴδιον συμφέρον παραγνωρίζοντος καὶ ἐκ παραφορᾶς παρακρούοντος, εἶναι οἰκτρὸν καὶ φοβερὸν συνάμα. Ἄνευ ἀναπτύξεως τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως, ἄνευ ἠθικῆς εὐεξίας τοῦ λαοῦ διὰ προσηκούσης ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως, αἱ φωτίζονται τῆς ἐλευθερίας ἀκτίνες εἶναι ἢ δυσαντίθελεπτοι καὶ ὀδυνηραὶ, ἢ καὶ ὅλως ἀόρατοι καὶ ἀνωφελεῖς ὡς αἱ ἡλιακαὶ τοῖς πάσχουσιν ὀφθαλμίαν ἢ τοῖς τυφλοῖς. Διὰ τοῦτο οἱ καιροὶ τῆς ἀπὸ δουλείας εἰς τὴν ἐλευθερίαν μεταβάσεως λαοῦ τινος ὁμολογοῦνται χαλεποὶ καὶ κινδυνώδεις, χρῆζοντες ἀγρύπνου προνοίας καὶ ἐνδελεχοῦς ἐπιμελείας ὡς οἱ παιδικοὶ καὶ νεανικοὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Κατὰ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ τούτου κινδύνου τὸ σχολεῖον, ἐν ᾧ ἀναπτύσσονται καὶ μορφοῦνται ἠθικῶς πᾶσαι αἱ κοινωνικαὶ τάξεις, καὶ οἱ ταύτας ἀποτελοῦντες πολῖται λεαινόμενοι κατὰ τὴν ἀπαλὴν καὶ εὐπλαστον ἡλικίαν διὰ τῆς παιδαγωγικῆς γλυφάνης καθίστανται, ὡς οἱ σύννομοι λίθοι ἐν τῇ τειχοποιίᾳ, ἐνάρμοστοι εἰς τὸ κοινωνικὸν οἰκοδόμημα, ἀπεδείχθη ἐν ταῖς νεωτέραις κοινωνίαις τῆς σωτηρίας ἢ ἀγκυρα. Πάνυ δὲ εἰκότως ἐρρήθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων σοφῶν ὅτι ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ καθολικὴ ψηφοφορία ἄνευ σχολείου ἄγει εἰς τὴν ἀναρχίαν καὶ τὸν ὀλεθρόν.

Ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ σχολείῳ προσηκόντως μορφωθέντος λαοῦ, ἢ τοῦλάχιστον τῆς πλειονότητος αὐτοῦ εὐκόλως διαγιγνώσκεται ὅτι τὸ κοινὸν καὶ ἴδιον

ἐκάστου συμφέρον εἶναι νὰ συμβαδίζῃ ἡ ἐλευθερία μετὰ τῆς τάξεως· ἡ δὲ πολιτεία μετὰ τῶν διαπόντων αὐτὴν νόμων θεωρεῖται ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἡ κοινὴ μήτηρ πάντων, ὑπ' ἧς τὴν φιλόστοργον ὀκλῶρην σῶζεται καὶ προάγεται ἡ κοινὴ εὐημερία· καὶ ἡ ἐθνικὴ δὲ φιλοτιμία καὶ ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη διὰ τῆς διδασκαλίας τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας ἐν τῷ σχολείῳ ὑποτρφευμένη καυρίζει τὰ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ βάρη καὶ καθιστᾷ προαιρετικὰς τὰς πρὸς τὴν πατρίδα θυσίας, ἐξ ὧν ἡ ἰσχὺς καὶ τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς. Ἐν τῷ σχολείῳ κρατύνεται τὸ ὑπερκαυτικὸν αἰσθημα, ἐν αὐτῷ σπείρονται καὶ φυτοκομοῦνται καὶ εἰς ἀφθονον βλάστησιν καὶ καρποφορίαν ἐν τῷ ἐρεξῆς βίῳ ἐπείγονται ἡ εὐσέβεια καὶ πᾶσαι αἱ κοινωνικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀρεταί. Τὸ σχολεῖον εἶναι ὑπὸ πολιτικὴν καὶ ἠθικὴν ἔκποψιν μικρὰ πολιτικὴ κοινωνία ὑπὸ νόμων διαπομένη καὶ ὑπὸ τὸ πατρικὸν σκῆπτρον τοῦ διδασκάλου συντηρουμένη καὶ προαγομένη πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς. Ἐν αὐτῷ ὁ μικρὸς παῖς ἀσκεῖται λεληθότως καὶ ἐν σμικρῷ πρὸς τὸν κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν βίον· καὶ κατὰ τὴν ἀπαλὴν ἡλικίαν, καθ' ἣν ὁμολογοῦνται αἱ ἐντυπώσεις βαθεῖαι καὶ ἀνεξίτηλοι, σχηματίζει ὁ νέος ἄνθρωπος τὴν ἐννοίαν τοῦ δικαίου, τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ νόμου τοῦ τὴν μικρὰν κοινωνίαν διέποντος. Ἐν δὲ τοῖς σχολικοῖς βάλθοις κατ' ἀλήθειαν ἀνευρίσκει τις τὸ ἰδανικὸν τῆς ισότητος· ἐν αὐτοῖς ἀφ' ἐνός μὲν ἀλλήθειας ἀνευρίσκει τις τὸ ἰδανικὸν τῆς ισότητος· ἐν αὐτοῖς ἀφ' ἐνός μὲν περιστέλλεται καὶ χαλινάγεται ὁ ἐγωϊσμός, ὁ τυχὸν ἐν ταῖς θωπείαις ἢ τῇ ραστώνῃ τοῦ οἴκου, ἢ ὑπὸ φυσικῆς ἰδιογνωμοσύνης ὑπερτραφεῖς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξαίρεται τὸ ἐκ τῆς πανίας ἢ ἄλλης αἰτίας ταπεινωθὲν φρόνημα, καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ παιδὸς μεταρσιεύεται ἐκ τῆς συναισθήσεως, ὅτι τὸ λογικόν, τὸ οὐσιώδες τοῦτο τοῦ ἀνθρώπου προσὸν καὶ ἡ προῖξ αὐτοῦ, ἡ ἐλευθερία, εἶναι κοινὰ τοῦ Θεοῦ δῶρα, ἐνῷ τὰ λοιπὰ προέρχονται κατὰ συμβεβηκός. Καὶ ποῦ ἄλλοῦ δύναται νὰ εὑρῇ τραυτέραν τοῦτου ἀπὸδειξιν ἢ ἐν τοῖς σχολειακοῖς ἐδωλίοις, ἐν οἷς οὐδεμίαν διάκρισιν πλούτου ἢ γένους;

Καὶ ὡς συλλαμβάνει ἐκεῖ τὸ πρῶτον τὴν ἐννοίαν τῆς ισότητος ὁ παῖς οὕτω ἐθίζεται νὰ στέργῃ καὶ νὰ ἀνέχεται τὴν ἠθικὴν ἢ πνευματικὴν ὑπεροχὴν, μετὰ θυμωσμοῦ κινδυνεύει αὐτὸν εἰς ἀμελλαν. Τὴν δὲ ἐννοίαν τοῦ δικαίου τοῦ ἠθικοῦ, ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ δικαιολογικοῦ κατεχολογισμοῦ, ποῦ ἄλλαχού δύναται ἀκριβέστερον ὁ ἄνθρωπος νὰ συλλάβῃ; Ἡ τὴν παράβασιν τοῦ σχολικοῦ νόμου παρακαλοῦσθουςα δικαία ψυχολογικὴ τιμωρία, ἡ τὴν ψυχὴν ἐξαγνίζουσα καὶ τοσοῦτον συντελοῦσα πρὸς θεραπείαν τῶν ἠθικῶν ἀτελειῶν, δὲν ἀποξηραίνει ἐγκαίρως τὴν ρίζαν τοῦ ἐγωϊσμοῦ ἐξ οὗ βλαστάνει πᾶσα κακία; Ἡ δὲ βράβευσις καὶ αἱ ἠθικαὶ ἀμοιβαὶ τῶν

τὸ καθήκον ἐπιτελούντων ἄνευ διακρίσεως καταγωγῆς ἢ πλούτου τῶν παιδίων τῶν περικυκλούντων τὸν βραβευόμενον δὲν εἶναι ἡ πρώτη ἐν μικρῷ ἀλλὰ ζωηρὰ τῆς ἀληθοῦς δόξης εἰκὼν ἢ τὴν ψυχὴν τοῦ παιδὸς ἀφυπνίζουσα καὶ κινουσα πρὸς πᾶσαν ἀγαθὴν καὶ εὐγενῆ πράξιν; Παρὰ πάντων ὁμολογεῖται, ὅτι ἡ σχολειακὴ τιμὴ δι' ἧς ὁ ἐπιμελής καὶ ἠθικὸς μαθητὴς ἀμείβεται εἶναι ἰσχυρότατον ἐλατήριον ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ κινήτικόν πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὴν τοῦ καθήκοντος ἐπιτέλειαν. Πλὴν τούτων ἢ πρὸς τὴν τάξιν, τὴν φιλοκαλίαν, τὴν φιλοπονίαν, τὴν καθαριότητα καὶ πρὸς πᾶν ὅ,τι χαρακτηρίζει βίον ὁμαλὸν καὶ κανονικὸν ἀγάπη καὶ ἐξίς ἐν τῷ σχολείῳ μεταδίδεται τελεσφορώτερον διὰ τῆς ἀμύλλης καὶ τοῦ παραδείγματος.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς ὑψίστης ταύτης πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς σημασίας τὸ σχολεῖον εἶναι καὶ μέγιστος παράγων καὶ ὑπὸ οἰκονομολογικὴν ἑποψίν' ἀχώριστος δι' ἀπαδείχθη ἡ ὑλικὴ εὐπορία τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἠθικῆς τῶν λαῶν μορφώσεως ἐν τῷ σχολείῳ. Ἐξ ὅτου τὰ πορίσματα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἐφαρμοσθέντα, κατὰ τὸν παρόντα μάλιστα αἰῶνα, εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν δειδροκομίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, καὶ τὸ ἐμπόριον, κατέστησαν τὴν πλήρωσιν τῶν ὑλικῶν τοῦ ἀνθρώπου χρειῶν τοσοῦτον εὐχερῆ καὶ διέχυσαν ἄφθονα τὰ ὑλικά ἀγαθὰ εἰς τὴν πρότερον ταλαιπωρουμένην ἀνθρωπότητα, ἡ διάδοσις τῶν προκαταρκτικῶν φυσικῶν γνώσεων εἰς τὰς ἐν τῷ σχολείῳ πνευματικῶς ἀναπτυσσόμενας κοινωνικὰς τάξεις, δι' ὧν διδάσκεται ὁ παῖς τοὺς στοιχειώδεις φυσικοὺς νόμους τὰς ιδιότητας καὶ τὴν ἐν τῷ βίῳ χρησιμότητα τῶν φυσικῶν ὄντων καὶ τοὺς ὁρους τῆς συντηρήσεως καὶ ἀναπτύξεως αὐτῶν, συντελεῖ τὰ μάλα εἰς προαγωγὴν τῶν ὑλικῶν πόρων καὶ τῆς ὑλικῆς εὐημερίας ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν φιλοπονίαν καὶ τὴν οἰκονομίαν, ὧν ἡ ἀξία διὰ τῆς ἐν τῷ σχολείῳ ἀναπτύξεως καὶ ἀγωγῆς δύναται νὰ κατανοηθῇ. Ὁ ἐργάτης, ὁ γεωργὸς, ὁ κηπουρὸς, ὁ κτηνοτρόφος, ὁ ναύτης, ἀναπτυσσόμενός καὶ μορφούμενος ἐν τῷ σχολείῳ καὶ τὰς τῶν φυσικῶν ὄντων τῶν ὑπηρετικῶν τῶν χρειῶν τῶν ιδιότητας καὶ τοὺς τρόπους τῆς καλλιέργειας, συντηρήσεως καὶ ἀναπτύξεως αὐτῶν διδασκόμενος, καθιστῶνται εἰς τὸ ἑαυτῶν ἐπιτήδευμα δεξιώτεροι καὶ παραγωγικώτεροι· οὐδόλως δὲ παράδοξον τὸ λεγόμενον, ὅτι καὶ αὕτη ἡ φύσις ἀρνεῖται τὰ προϊόντα τῆς εἰς λαοὺς ἀμαθεῖς καὶ ἀβελτέρους. Ἡ ἔννοια δ' αὕτη τοῦ σχολείου ἐχρησίμευσεν, ὡς γνωστὸν παρὰ τισιν ἐν Ἀμερικῇ ἐπικρατείαις ὡς δικαιολογητικὴ βάσις τοῦ δικαιώματος τῆς ὑπὲρ τοῦ σχολείου φορολογίας τῆς ἀκινήτου περιουσίας καὶ τοῦ κεφαλαίου, ὡς συντελοῦντος εἰς τὴν συντήρησιν

καὶ προαγωγὴν αὐτῶν, διὰ τῆς παρασκευῆς νοσημόνων, δραστηρίων καὶ ἱκανῶν ἐν γένει ἐργατῶν, ἡ καὶ εἰς τὰς συναλλαγὰς ἐντίμων κτηματιῶν ἢ γεωργῶν. Κατὰ ταῦτα οἱ ἐν σχολείῳ μορφούμενοι οὐ μόνον τὴν φύσιν καὶ τὰ φυσικά ὄντα, ὡς ὑπηρετικὰ τῶν χρειῶν τῶν ἀγαπῶσι καὶ περιέπουσιν καὶ διὰ τῆς ἐπιμελοῦς αὐτῶν καλλιέργειας αὐξάνουσι τὴν παραγωγὴν τῶν καὶ τοῦ πόρου τῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν κατανόησιν, ἐν ᾗ ἐξασφαλίζουν τὰ ἐκ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς οἰκονομίας ἀγαθὰ, καὶ τοὺς νόμους τῆς πολιτείας ὡς φρουροὺς τούτων σέβονταί τεροῦσιν ἐκόντως καὶ οὐχὶ τῷ φόβῳ τῆς ἐκ τοῦ νόμου κολάσεως. Ἡ δὲ στατιστικὴ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργατημάτων εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος πρὸς τὴν διάδοσιν τῶν δημοτικῶν γραμμάτων, καὶ ὅτι ἡ τῶν νόμων ἐκτέλεσις χωρεῖ ἀπρόσκοπτος, καὶ ἡ τῶν φόρων ἀπότισις καὶ πᾶσαι αἱ πρὸς τὴν πατρίδα θυσίαι γίνονται αὐτοπροαίρετοι παρὰ λαοὺς ἐν σχολείοις μορφουμένους καὶ παιδευομένους. Πρὸς τούτοις ἡ ἐκ τῆς πεφωτισμένης ἐργασίας καὶ τῆς λελογισμένης οἰκονομίας εὐπορία, διαδιδομένη κατ' ἀναλογίαν εἰς πάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις καὶ μειοῦσα τὴν τοῦ πλούτου ἀνισορροπίαν συντελεῖ εἰς καταστολὴν τοῦ φυσικοῦ τῶν ἀπορωτέρων γήθους καὶ εἰς ἐξομάλυνσιν τῶν ἀποτόμων ἀντιθέσεων.

Δῆλον ἐκ τούτων ὅτι τὸ σχολεῖον χρησιμεύει οὐ μόνον ὡς μέσον διαλλαγῆς τῶν ἀντιθετιζομένων ἐκ τῆς ἀνισότητος τῶν ἀγαθῶν κοινωνικῶν τάξεων ἀλλὰ καὶ ὡς σύνδεσμος συναρμύζων καὶ συσφίγγων αὐτὰς διὰ τῶν ἀρρήκτων ἠθικῶν δεσμῶν τῆς ἐμπνευμένης ὑπ' αὐτοῦ ἀγάπης, πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν καὶ εὐποιάν καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης. Πάνου δ' εἰκότως κρίνεται σήμερον τὸ σχολεῖον ὡς ἡ λαυθάνουσα συνακτικὴ δύναμις τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν καὶ τὸ μυστηριώδες ἐργαστήριον, ἐν ᾧ κατὰ μικρὸν καὶ ἀθροῦσως παρασκευάζεται ἡ ἄρθριτος ἰσχὺς τῶν νεωτέρων ἔθνων καὶ τὸ ἐξ οὗ ἡ ἀφομοιωτικὴ δύναμις ἡ εἰς ἓνα κολλοσιζὸν καὶ συμπαγῇ ἔθνικον ὁργανισμὸν τοὺς ἀπειροπληθεῖς καὶ πολλακίς ἑτερομιγεῖς λαοὺς τῶν σερμινῶν ἐπικρατειῶν ἐνοῦσα καὶ τῇ συνειδήσει κοινῶν συμφερόντων καὶ κοινῶν πόθων ἀδικασπᾶστος συγκρατοῦσα καὶ συνέχουσα.

Ἡ τηλικαύτη τοῦ δημοτικοῦ σχολείου πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ σημασία δὲν εἶνε ψιλὴ θεωρία ἐξηγμένη ἀπὸ τῶν σπουδαστηρίων τῶν παιδαγωγῶν καὶ φιλοσόφων, ἀλλὰ πόρισμα τῆς ἀλυσθίας πείρας καὶ τῆς ἐμβριθοῦς μελέτης τῶν ἠθικῶν βάσεων, ἐφ' ὧν ἐδράζεται ἡ σημερινὴ εὐδαιμονία καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν νεωτέρων πολιτικῶν κοινωνιῶν τῶν ἐπὶ πολιτισμῷ καὶ δυνάμει διακρινομένων. Κατεδηλώθη πλέον διὰ πραγμάτων ἡ μεγίστη τοῦ σχολείου δύναμις πανταχοῦ, ὅπου σοφοὶ ἡγεμόνες

καὶ κυβερνήσεις ἢ πεπολιτισμένοι καὶ φιλόανθρωποι ἀνώτεροι κοινωνικαὶ τάξεις προὐνόησαν ἐγκαίρως τὸ μὲν νὰ θέσωσιν ὀρθὰς βάσεις τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, τὸ δὲ νὰ ἐνθαρρύνωσι καὶ ἐνισχύσωσι τὴν περὶ αὐτὴν ἀσχολουμένην ἐπιστήμην καὶ νὰ ἐξεύρωσι παντοίους πόρους πρὸς σῴστασιν καὶ συντήρησιν πυκνῶν καὶ καλῶς ὀργανισμένων σχολείων, ἐν οἷς παιδῶν γαίεται καὶ διαπλάσσεται ὁ λαὸς παρὰ διδασκάλων προσηκόντως ἐν εἰδικοῖς σχολείοις πρὸς τοῦτο παρασκευαζόντων. Οἱ καρποὶ δὲ τῆς τοιαύτης προνοίας ἐκδηλοῦνται διὰ τε τῆς προαγωγῆς τῶν ὕλικῶν καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν καὶ τῆς κοινωνικῆς εὐρωστίας καὶ πολιτικῆς εὐκοσμίας. Τὸ ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας τὸ πρῶτον ἐξενεχθὲν θεώρημα «ἀρχὰ πολιτείας νέων τροφὰ» ἐκυρώθη ἐκ τῆς πείρας ὡς πολιτικὸν ἀξίωμα καὶ ἀνεκνήρυχθη ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος, ὅτι μέτρον τῆς εὐδαιμονίας καὶ ἰσχύος τῶν ἐθνῶν εἶναι ἡ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως κατὰ ποσὸν καὶ ποιὸν μεγαλειτέρα διάδοσις.

Πανταχοῦ τῆς βορείου καὶ δυσμικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Βορ. Ἀμερικῆς ἀντηχεῖ ἡδὴ ἡ φωνὴ «πόλεμος κατὰ τῆς ἀμαθείας». Βασιλεῖς, κυβερνήσεις, δημοσιογράφοι, φιλόσοφοι, καθηγηταί, ἑταιρεῖαι, ἐν ἐνὶ λόγῳ, οἱ πάντες κινεῖνται κατὰ τοὺς χρόνους τούτους πρὸς βελτίωσιν καὶ διάδοσιν τῆς τοῦ λαοῦ ἐκπαιδεύσεως. Καὶ οὕτως ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ παιδαγωγικὴ μετὰ τῆς ψυχολογικῆς ἐπιστήμης συμβαδίζουσα καὶ τὴν διδασκτικὴν δαδουχοῦσα ἀνοίγει νέας ὁδοὺς, καθ' ἃς ὁ ἄνθρωπος φυσικώτερον καὶ ἀπονώτερον ἀναπτύσσεται καὶ μορφοῦται, ἡ δὲ σχολειακὴ νομοθεσία πασῶν τῶν ἐπικρατειῶν μεταρρυθμίζεται ἐντὸς τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας ἐπὶ τὰ κρείττω καὶ ὡς πρὸς τὴν αὐξήσιν τῶν σχολικῶν πόρων καὶ τὴν προπαρασκευὴν καὶ μόρφωσιν διδασκάλων ἐμπαιδευτῶν καὶ εὐμεθόδων, καὶ ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν, ἐποπτεῖαν καὶ ἐπιθεώρησιν τῶν σχολείων. Ἄν δέ τις ᾔθελε παραβάλλει τὰ σημερινὰ σχολεῖα τῆς Πρωσίας ἢ τῆς Ἑλβετίας, ἢ τοῦ Βελγίου πρὸς τὰ πρὸ εἰκοσαετίας ὑπάρχοντα ᾔθελε θαυμάσει κατ' ἀλήθειαν τοὺς πρὸς βελτίωσιν αὐτῶν καταβληθέντας ἀτρύτους κόπους τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ἄοκνον δραστηριότητα τῶν κυβερνήσεων, ὧν αἱ πεφωτισμένοι φροντίδες προήγαγον ἐπὶ τοσοῦτον τὸ δημοτ. σχολεῖον καὶ ἐξήσφαλίσαν τὴν ἀπρόσκοπτον αὐτοῦ λειτουργίαν.

Ὅτε τὸ πρῶτον μετὰ τὴν ἀναμόρφωσιν ἐξήνεγκε τὴν περὶ δημοτικῶν σχολείων ἰδέαν ὁ Δούθηνος, ὅπως δι' αὐτοῦ κατορθωθῇ ἡ παρὰ τῆς πολυπληθοῦς ἀπόρου τάξεως τοῦ λαοῦ ἀνάγνωσις αὐτοῦ τοῦ κειμένου τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἢ τὰς ἀληθείας διέστρεφον πρὸς τὸ συμφέρον τῶν οἱ πρὸς ἀγραμμάτους πιστοὺς διδάσκοντες αὐτὴν ἱερεῖς, οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ προῖδῃ

τὴν δύναμιν, οὐδὲ νὰ συλλάβῃ τὴν ἐννοιαν τοῦ σημερινοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Σκοπὸς τοῦ σχολείου τότε καὶ ἐπὶ μακρὸν ἐφεξῆς χρόνον ἐτίθετο ἡ πρὸς τοὺς παῖδας τοῦ λαοῦ μετάδοσις τῆς ἐμπειρίας τῆς ἀναγνώσεως, τῆς γραφῆς καὶ τῆς μηχανικῆς τριβῆς εἰς τὰς τέσσαρας τῆς ἀριθμητικῆς πράξεις. Δηλαδή ἐπιστεύετο τὸ μέσον τιῦτο τῆς κατὰ μικρὸν ἀναπτύξεως τῶν πνευματικῶν δυνάμεων ὡς κύριος σκοπὸς τοῦ σχολείου. Τοσοῦτον δ' ἡ ἀπατηλὴ αὕτη καὶ ψευδὴς γνώμη καθ' ἣν ὑπελήφθη τὸ μέσον, ὡς σκοπὸς τοῦ σχολείου, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς καὶ οὐχ ἔττον σπουδαίοις ζητήμασιν ἐπιστεύθη καὶ ἐπεκράτησεν ὥστε καὶ μετὰ μακροῦς τῆς ἐπιστήμης πρὸς ἀποκάλυψιν τῆς ἀπάτης καὶ ἐκρίζωσιν αὐτῆς μόχθους καὶ τὰς ἀλανθάστους ἐκ τῆς πείρας ἀποδείξεις εἰσέτι σώζεται παρὰ πολλοῖς καὶ πιστεύεται. Ἀλλ' οὔτε αἱ μηχανικαὶ τῆς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς ἐμπειρίαι, οὔτε ἡ μετάδοσις πολλῶν καὶ ποικίλων γνώσεων ἄνευ ῥυθμοῦ καὶ ἐσωτερικῆς ἐνότητος μεταδιδόμενων, τίθεται σήμερον τοῦ σχολείου ὁ κύριος σκοπός, ἀλλ' ἡ τῶν πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ νέου ἀνθρώπου δι' εὐμεθόδου διδασκαλίας καὶ ἀσκήσεως ἀνάπτυξις καὶ ἡ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ διάπλασις διὰ προσεκρούσης ἀγωγῆς κατὰ κανόνας καὶ τρόπους ἐπὶ τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ ζωῆς ἐρειδομένους τελουμένη. Αἱ δὲ προκαταρκτικαὶ θρησκευτικαὶ, ἠθικαὶ καὶ φυσικαὶ γνώσεις διδάσκονται οὕτως, ὥστε νὰ χρησιμεύωσι μᾶλλον πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ μετὰ κέντρον ἐπὶ τῆς βουλήσεως μεταδιδόμεναι πρὸς μόρφωσιν αὐτοῦ ἢ πρὸς αὐξήσιν γνώσεων. Ὁ προσηκόντως τὰς πνευματικὰς του δυνάμεις, καὶ μάλιστα τὸ παρατηρητικὸν καὶ τὸν διασκεπτικὸν νοῦν ἐν τῷ σχολείῳ δι' εὐμεθόδου διδασκαλίας καὶ ἀσκήσεως ἐπιρρώσας δύναται ἀσυγκρίτως ἐν τῇ ἐφεξῆς ἡλικίᾳ καὶ τῷ μεγάλῳ τῆς φύσεως καὶ τῆς κοινωνίας σχολείῳ νὰ ἐκτελείνῃ καὶ αὐξήσῃ τὰς γνώσεις του ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ ἔχον ἀπὸ τοῦ σχολείου τὴν πρὸς τοῦτο δύναμιν καὶ ἐξεργασμένον τὸ πρῶν τὸ μηχανάνειν ἐνδιαφέρον. Ἐν τούτῳ δὲ καίτῃ ἡ μεγάλη δύναμις καὶ ὁ οὐσιώδης χαρακτῆρ ὁ διακρίνων τὸ σημερινὸν σχολεῖον ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ. Αἱ μηχανικαὶ ἐμπειρίαι, αἱ δι' ἀψύχου καὶ μηχανικῆς διδασκαλίας ἀποκτόμεναι, ἄνευ τῆς ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας τοῦ παιδὸς ἐπιδράσεως, αὐτὸν μόνον κωλύουσι τὴν τοῦ πνεύματος ἀνάπτυξιν διὰ τῆς ἀκινήσεως αὐτοῦ καὶ ἀναιροῦσιν οὕτω τὸν κύριον τοῦ σχολείου σκοπὸν, ἀλλὰ τὸ χεῖριστον συντελοῦσιν εἰς ἀπόσβεσιν τοῦ πρὸς τὸ εἰδέναι φυσικοῦ ἔρωτος καὶ εἰς πώρωσιν τῆς καρδίας· καθιστῶσαι τὴν ἐν τῷ σχολείῳ ἐνασχόλησιν ἀηδιστὰ· τὴν καὶ φορτικὴν, κατὰ μικρὸν ἐνεργάζονται ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ παιδὸς τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀποστροφὴν πρὸς τὸ σχολεῖον καὶ τὸν διδάσκαλον. Ὅσα

εὐθὺς ὡς κατὰ τινὰ τρόπον ὁ παῖς ἀπαλλαγῇ τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ σχολείου, ρίπτει τὰ βιβλία, ἀποστρέφεται ὡς ἀνδρὶ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν τοῦ πνεύματος ἐνασχόλησιν καὶ μετ' οὐ πολὺ, καὶ αὐτὰς τὰς ἐν λύπῃ καὶ δακρύοις ἀποκτηθείσας ἐν τῷ σχολείῳ ἐμπειρίας τῆς ἀσυνειδήτου ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς ἀπομανθάνει, οὐδόλως ἀπὸ τοῦ σχολείου οὐδ' ἡθικῶς βελτιωθείς.

Τὰ πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ δεινὰ τὰ ἐκ τῆς τοιαύτης διδασκαλίας παρ' ἡμῖν ἀτυχῶς εἶναι ἤδη κατὰδηλα. Οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ δύναται τις ν' ἀπαντήσῃ τόσῃν ἀποστrophῇ πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὸ βιβλίον. Διέρχεται τις πολλάκις ὁλοκλήρους ἐπαρχίας, χωρὶς νὰ ἀπαντήσῃ δέκα ἀνθρώπους ἐν βιωτικοῖς ἔργοις ἀσχολουμένους, ἔχοντας ἐν τῷ οἴκῳ βιβλίον πρὸς ἀνάγνωσιν, ὥστε κινδυνεύει νὰ πιστευθῇ παρ' ἡμῖν, ὅτι τὸ βιβλίον καὶ ἡ ἀνάγνωσις εἶναι ὠρισμένα τῆς παιδικῆς μόνον ἡλικίας ἀσχολήματα, ὡς κατήντησε νὰ θεωρῇται καὶ ἡ μουσικὴ ὡς ἀναγκαία πρὸς εὐθυμίαν ἐν τοῖς συμποσίοις καὶ τῆς μέθης ὑπηρετικῇ. Οὐδαμοῦ τοσαύτη πτωχεία γνώσεων μ' ὅλην τὴν φυσικὴν εὐφυΐαν τοῦ Ἑλλήνος καὶ τὴν ἀπὸ πεντήκοντα ἐτῶν σύστασιν καὶ συντήρησιν δημοτικῶν σχολείων. Οὐδεὶς ἐν τοῖς χωρίοις καὶ ταῖς κώμαις ἀναγινώσκει τὸ Εὐαγγέλιον, οὐδ' εὐκόλως δύναται τις νὰ εὕρῃ ἐν ἀντίτυπον τούτου. Ἐλάχιστοι τῶν μαθόντων νὰ ἀναγινώσκωσιν, ἀναγινώσκουσι καὶ δύνανται νὰ ἐννοήσωσιν ἐφημερίδα ἢ ἄλλα περιοδικὰ, οὐδὲ αἰσθάνονται ὡς ἐκ τούτου λύπην τινά. Ἡ ἀργία τοῦ πνεύματος κατέστη συνηθεστάτη, διακοπτομένου μόνον τοῦ ἐξ αὐτῆς ὀχλοῦ διὰ τῆς ἐν τοῖς καφενείοις καὶ οἶνοπωλείοις τῶν κώμων καὶ τῶν χωρίων πολυώρου ματαιολογίας ἢ τοῦ χαρτοπαιγνίου. Εὐφάνταστος δὲ καὶ ζωηρὸς ὁ Ἕλλην εἶναι λίαν εὐπιστος καὶ εὐαπάτητος, εὐκόλως παραγινώριζει τὸ ἀληθὲς ἀτομικὸν αὐτοῦ καὶ τὸ κοινωνικὸν συμφέρον παρὰ συρόμενος ἀπὸ τὰ δημώδη ἠθικὰ ἀξιώματα ὅσα ἢ ἡ δουλεία ἢ ἡ διαστrophὴ τοῦ ἀληθοῦς κοινωνικοῦ συμφέροντος ἀχωρίστου ὄντος τοῦ ἀτομικοῦ καὶ ἡ πονηρία μετέδωκεν αὐτῷ, κυρούμενα ἀτυχῶς δι' οὐχὶ σπανίων κοινωνικῶν ἀνωμαλιῶν καὶ οἰκτρῶν παραδειγμάτων.

Περὶ γνώσεων βιωφελῶν, χρησίμων εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν ἢ τὴν βιομηχανίαν οὐδεὶς δύναται νὰ γείνῃ λόγος παρὰ λαῶ τοιοῦτότροπος ἐν πνευματικῷ σκότει καὶ μονώσει βιοῦντος, καὶ στερουμένου τῆς ἐπικουρίας τοῦ βιβλίου, ὅπερ εἶναι ὁ πνευματικὸς ὀχετὸς δι' οὗ ὁ δαίμων τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ μεταδίδων τὸν ἡλεκτρισμὸν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς προόδου ζωοποιεῖ τὰ ἄτομα καὶ τὰς κοινωνίας.

Καθ' ἑκατέραν τῶν περὶ σκοποῦ τοῦ σχολείου προεξηγηθεισῶν ἐννοιῶν,

καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ὁρθὴν καὶ ἐπιστημονικὴν κρινόμενα τὰ καθ' ἡμᾶς δημοτικὰ σχολεῖα ἐκ τῶν ὑπέρων, μάλιστα ὡς πρὸς τὴν μορφωτικὴν αὐτῶν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς νεωτέρας ὑμῶν κοινωνίας, ἤθελον εὐραθῇ ἡκιστα πρὸς πλήρωσιν τῶν πολλῶν καὶ ἐπαιγουσῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀρτιγεννήτου ἡμῶν ἔθνους συντελέσαντα. Ἄν τοῦ σχολείου ἡ μορφωτικὴ ἐπικουρία κρίνεται σήμερον τὸ οὐ οὐκ ἄνευ τῆς κοινωνικῆς εὐκοσμίας παρὰ λαοῖς κτηταμένοις ἐν μικρῷ ἀνεξαρτήτῳ ἔθνικῳ βίῳ καὶ ἐκπολιτιστικῷ σπυδαίῳ τύπον οἰκογενειακοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου, καθ' ὃν καλλιεργοῦνται τὰ σπέρματα πασῶν τῶν ἀρετῶν καὶ μορφοῦνται οἱ ἀγαθοὶ χαρακτήρες, ἡλικία ἐμελλε νὰ ἦνε ἡ ἀξία καὶ δύναμις τοῦ σχολείου παρὰ λαῶ ἀρτίως ἀπελευθερωθέντι, ἀπαιδεύτῳ καὶ ἐστερημένῳ παντελῶς τῆς μορφωτικῆς δυνάμεως τοῦ ἑτέρου παιδαγωγικοῦ παράγοντος, τοῦ οἴκου. Τὸ σχολεῖον παρ' ἡμῖν ἐμελλε νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν ἑλλειψιν πάσης ἐν τῷ οἴκῳ παιδαγωγίας καὶ μόνον ἴσως νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἔθνικη κολυμβήθρα, ἐν ᾗ λουόμενος τὸ τῆς παλιγγενεσίας λουτρὸν ὁ ἑλληνόπαις ἐμελλε νὰ καθαρῇ ἀπὸ τῶν τῆς δουλείας κηλίδων καὶ νὰ καταστῇ ἀξίος τῆς ἐλευτέρας πόλειος πολίτης, ἀγαθοῦ χριστιανοῦ, καὶ μέλος τῆς κοινωνίας χρηστοῦ. Ἐνῶ δὲ τοιαύτην εἶχεν ἀνθρωπιστικὴν τὸ σχολεῖον παρ' ἡμῖν ἀποστολὴν καὶ τοσαῦται ἦσαν ἀπ' αὐτοῦ ἀνηρτημέναι τῶν πνεύμων ἡμῶν ἐλπίδες, ἡ περὶ αὐτοῦ μέριμνα ἡκιστα συνετέλεσε πρὸς ἄρσιν τῶν πολλῶν κωλυμάτων καὶ εἰς προαγωγὴν του καὶ ἀπόδειξις, ὅτι ἐνῶ κατὰ τινὰς ὀψεις τὰ καθ' ἡμᾶς προήχθησαν ὅπως δῆποτε, τὸ σχολεῖον οὐ μόνον ἔμεινε στάσιμον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὸν νόμον τῆς προόδου ἐχειροτέρευεν. Ἰσως μάλιστα ἐκ τοῦ φαινομένου τούτου ἤθελε τολμήσει, νὰ συμπεράνῃ ἀπειρος παρατητῆς, ὅτι ἰδοὺ ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη ἄνευ καλῶν σχολείων ἐπροκόψαμεν ὀλιγῶς, ὡς ἀπειρὸς τις τῆς γιωργικῆς ἡδύνατο νὰ ἐκφέρῃ τὴν κρίσιν, τεκμαιρόμενος ἐκ τῆς ζωηρᾶς βλαστήσεως καὶ ἀφρόνου καρποφορίας ἀγροῦ, ἢν ἡ καλὴ ποιότης τῆς γῆς ἢ αἵτις κατὰ συμβεβηκὸς παρήγαγον, ὅτι ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ ἐπιμελὴς γεωργία τῶν ἀγρῶν ἡδύναντο νὰ παραμεληθῶσιν ἄνευ τινὸς βλάβης τῆς παραγωγῆς.

Παρερχόμενος τις τὴν ἐπὶ τοῦ ἀιμνήτου Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος βραχυχροῖον ὑπὲρ τῶν δημοτικῶν σχολείων μέριμναν εὕρισκε, ὅτι ἡ ἀντιβασίλειά τὸ πρῶτον διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 6)18 φεβρουαρίου 1834, τοῦ καὶ μέχρι τοῦδε ἰσχύοντος, ἔθετο τὰς βάσεις τῆς παρ' ἡμῖν δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ὁ νόμος οὗτος, ὡς καὶ οἱ πλείστοι τῶν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν συντεθέντων, συνταχθεὶς ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Μαυρέρου, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ γαλλικοῦ νόμου τοῦ Γκυζώτου καὶ τοῦ Βαυαρικοῦ, κρινόμενος κατὰ τὰς

περὶ σχολείου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐννοίας καὶ καθ' ἑαυτὸν ὡς ὀργανισμὸν νομοθέτημα, εἶναι τι πλῆρες καὶ τέλειον μαρτυροῦν τὴν πολιτὴν σοφίαν τοῦ συντάξαντος αὐτὸν ἀνδρός. Ἄν δ' ἐν τῇ ἐφαρμογῇ μὴ ἀντέπιπτεν ἐν πολλοῖς ἡ κοινωνικὴ κατὰστασις καὶ ἡ σποράδην οἰκίσεις τῆς χώρας, ἡ πενία καὶ ἡ κακὴ διοικήσεις τῶν κοινοτήτων, ἡ ἔλλειψις ἀληθοῦς ἐνδιαφέροντος τῆς πλειονότητος τῶν κατοίκων πρὸς τὸ σχολεῖον καὶ ἡ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν ὀλιγωρία, καὶ ἂν ἡ πολιτεία, παρακολουθοῦσα τὰς ἐν Εὐρώπῃ προόδους καὶ ἀναπτύσσουσα καὶ τελειοποιοῦσα κατὰ ταῦτα τὴν σχολικὴν ταύτην νομοθεσίαν, ἐπεμελεῖτο ἰδίως περὶ μορφώσεως δημοδιδασκάλων καὶ ἀγρόπνου ἐπιθεωρήσεως τῶν σχολείων, βεβαίως μὲν χροτῆς σήμερον ἤθελε παραγάγει καρποὺς ἀξίους τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν πόθων καὶ προσδοκιῶν. Ἀτυχῶς ὅμως συνέβη ὅπως τοῦναντίον. Αὐτοὶ οἱ κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ταχθέντες κηδεμόνες τοῦ σχολείου συνετέλειαν εἰς τὴν παραλυσίαν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐννοίαν ἐν ταῖς σχολικαῖς νομοθεσίαις τῶν πλείστων ἐπικρατειῶν καὶ τῆς ἡμετέρας, τὸ σχολεῖον θεωρεῖται ὡς κοινὸς τῆς κοινότητος οἶκος, ἐν ᾧ συνεργόμενοι τὰς πλείστας πῆρας ἡμέρας ὥρας οἱ παῖδες τῶν ἀποτελούντων τὴν κοινότητα πολιτῶν διδάσκονται καὶ παιδαγωγοῦνται καθ' ὁρισμένον ὑπὸ τῆς πολιτείας σχέδιον ὑπὸ διδασκάλου εἰς τὸ ἔργον του προσηκόντως δι' εἰδικῆς σπουδῆς καὶ ἀσκήσεως παρεσκευασμένου. Ὁ διδάσκαλος ὡς τοιοῦτος εἶναι ἀφ' ἑνὸς περιβεβλημένος τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ πολιτειακὸν ἀξίωμα ἐν τῇ ἐνασκήσει τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ καθήκοντος, καθ' ὃ ἀναπληροῖ τοὺς φυσικοὺς τῶν παιδῶν παιδαγωγοὺς τοὺς γονεῖς, οἵτινες καὶ ὡς ἐκ τῶν βιωτικῶν τῶν ἀσχολιῶν καὶ μάλιστα δι' ἀπειρίαν εἰσὶν ἥμισυ ἱκανοὶ πρὸς διδασκαλίαν καὶ μόρφωσιν τῶν τέκνων τῶν. Ἡ μὲν κοινότης ἥτοι τὸ σύνολον τῶν γονέων, ἔχει διὰ τοῦτο ἄμεσον συμφέρον νὰ συντηρῇ τὸ σχολεῖον καὶ παρέχῃ τὰ πρὸς ἀπρόσκοπον λειτουργίαν μέσα. Ἡ δὲ πολιτεία ἔχουσα καθῆκον καὶ δικαίωμα νὰ μεριμνᾷ ὅπως παρέχῃται κοινὴ καὶ ὁμόρρυθμος ἡ προκαταρκτικὴ τῶν πολιτῶν παιδεία οὐ μόνον ἐπιμελεῖται καὶ προνοεῖ περὶ προσήκουσας παρεσκευῆς τῶν διδασκάλων ὡς ὀργάνων τῆς τοιαύτης τοῦ λαοῦ ἀναπτύξεως καὶ μορφώσεως καὶ ἐξαναγκάζει τὴν τακτικὴν φοίτησιν τῶν παιδῶν, ἀλλὰ καὶ κανονίζει τὰ μαθηματικά καὶ τὰς μεθόδους τῆς διδασκαλίας αὐτῶν καὶ διὰ πεφωτισμένης καὶ ἀγρόπνου ἐπιθεωρήσεως ἐνεργοῦμένης ὑπὸ εἰδικῶν ἀνδρῶν καὶ διὰ διηνεκοῦς ἐποπτείας τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν φροντίζει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ὁρισμένου τοῦτου σχεδίου τῆς τῶν νέων πολιτῶν διαπλάσεως καὶ τῆς πρὸς τοῦτο ἐπιμελοῦς τοῦ διδασκάλου ἐργασίας. Κατὰ

ταῦτα τὸ σχολεῖον εἶναι, καὶ πρέπει νὰ ᾔῃαι τὸ περίφροντι μέλημα τῆς τε κοινότητος διαπαντός πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ καὶ ἐποπτευσίαν ἢ καὶ διοικούσας αὐτὸ καὶ τῆς πολιτείας παρεσκευάζουσας τὸν διδάσκαλον καὶ προνοούσας διὰ τῶν φύτων, ὧν ἀμειβεῖ, ὡς εἰκός, ἡ κοινότης, περὶ τῆς ὁρθῆς τῶν τέκνων τοῦ λαοῦ παιδείας καὶ μορφώσεως διὰ τοῦ κανονισμοῦ τῶν μαθημάτων καὶ τῶν διδακτικῶν μεθόδων καὶ περὶ ἀκριβοῦς ἐφαρμογῆς τῶν κανονισμῶν τούτων, τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἐπιμελείας τοῦ διδασκάλου διὰ τῆς ἐπιθεωρήσεως. Ἐπομένως ἡ μὲν κοινότης ὀφείλει νὰ χορηγῇ τὸν μισθὸν τοῦ διδασκάλου, τὸ διδασκῆριον καὶ τὰ πρὸς διδασκαλίαν ὄργανα καὶ σκεύη, ἐξαναγκαζομένη ἐν ἀνάγκῃ πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῆς πολιτείας ἢ ὑποβοηθουμένη ἐν περιπτώσει ἐνδείας. Ἡ δὲ πολιτεία νὰ δαπανᾷ πρὸς σύστασιν καὶ συντήρησιν διδασκαλείων κατὰ ποῖον καὶ ποσὸν ἱκανῶν ὥστε νὰ μορφῶνται ἐν αὐτοῖς οἱ ἀναγκαῖοι εἰς τὰς κοινότητας διδάσκαλοι, καὶ ἐφεξὲς ἀγρόπνως ἐπὶ τῆς ἀπρόσκοπου λειτουργίας τῶν σχολείων διὰ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν καὶ τῆς ἐμβεβότου δὲ καὶ κανονικῆς διδασκαλίας διὰ πεφωτισμένης καὶ ἀδυσωπότητος ἐπιθεωρήσεως. Δῆλον δ' ὅτι ἄνευ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς προθύμου ἀρωγῆς ἐκτέρου τῶν παραγόντων ἀδύνατον τὸ σχολεῖον νὰ λειτουργήσῃ ἐπιφελῶς. Ἐπὶ τῶν βάσεων τούτων ἐρείδεται ἡ σχολικὴ νομοθεσία τῶν πλείστων παπολιτισμένων ἐπικρατειῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐπὶ τούτων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον καὶ ἡ ἡμετέρα διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1834 ταχθεῖσα. Ἀλλ' ἀτυχῶς παρ' ἡμῖν μετενεχθεῖσα ἅπαξ ἡ νομοθεσία αὕτη προσέχρυσεν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τὸ πρῶτον, κατὰ πάντων τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων κωλυμάτων, ὅσα ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ πενία τῶν κοινοτήτων καὶ ἡ ἀνωμαλία τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου ἔθνους ἀρτίως ἀπὸ τῆς δουλείας ἐξελευθέντος, ὡς ἦν εἰκός, ἐμέλλε νὰ παρεμβάλῃ. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν οἱ θεσμοὶ ἦσαν συγκεντρωτικοί, καὶ τῶν σχολείων ἡ συντήρησις, ἡ διοίκησις καὶ ἐποπτεία ἐξησφαλίζετο ὑπὸ τῆς αὐστηρᾶς τοῦ μονάρχου καὶ τῆς Κυβερνήσεως μερίμνης, τὰ κωλύματα ταῦτα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀντέπιπτον ἀσθενέστερα καὶ ἡ κατὰστασις τῶν τότε ἐλίγων σχολείων καὶ κατὰ τὸ διδακτικὸν προσωπικόν, καὶ κατὰ τὰ διδασκῆρια, καὶ κατὰ τοὺς καρποὺς ἐν γένει ἦτο κάπως ἀνεκτὴ. Οἱ ἐλίγοι διδάσκαλοι οἱ κατὰ τὰ πρῶτα δέκα ἔτη ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ παλαιοῦ διδασκαλείου ἐξελευθέντες καλῶς κατὰ τὰς τότε περὶ διδακτικῆς ιδέας ὀργανισμένου καὶ ἐπιτηρουμένου ἦσαν καὶ ἱκανοὶ καὶ χρηστοὶ καὶ μάλιστα ἐμπεικασμένοι ὑπὸ τῆς πρὸς τὸ ἱερὸν ἔργον τοῦ διδασκάλου ἀγάπης ἔχοντες καὶ τὴν τῶν κοινοτήτων ἀρωγὴν καὶ τὴν ἐκ τῆς Κυβερνήσεως ἐποπτεῖαν βρα-

θεουούσης τοὺς ἱκανοὺς καὶ ἐπιμελεῖς καὶ τιμωρούσης τοὺς ἀδρανεῖς καὶ ἀνικάνους, τῷ ὄντι παρήγαγον καρποὺς ἀγαπητοὺς ἀναλόγως πρὸς τὰ κωλύματα, οὓς μετὰ πόθου ἴσως σήμερον ἐνθυμούμεθα· καὶ οἱ μέχρι τοῦδε ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης σωζόμενοι ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ διακρίνονται ἐπὶ χρηστότητι καὶ ἀκριβεῖ ἐκπληρώσει τοῦ καθήκοντος. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἡ ἀμέλεια τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς τῆς ἐπιμελουμένης τὴν διεύθυνσιν καὶ ἐποπτείαν τοῦ διδασκαλείου καὶ τῶν σχολείων καὶ ἡ πενία τῶν κοινοτήτων, ὧν ἡ κακὴ διοίκησις ἡλάττωσεν ὥς εἰκὸς τοὺς πόρους τοὺς πρὸς συντήρησιν τῶν σχολείων ἀπαραιτήτως ἀναγκαίους καὶ ἡ ἐλευθέρια ἀνάμιξις τῶν κομματικῶν συμφερόντων ἐν τῇ διοικήσει τοῦ σχολείου, ἤρξαντο ἐπιδρῶσαι ἐπὶ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, καὶ κατὰ μικρὸν ἐκλύσασαι τοὺς συγκρατοῦντας αὐτὸ δεσμοὺς ἐν τῷ μέσῳ λαοῦ αἰσθανομένου μὲν ὀρμηφύτως κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὴν ἐν τῷ πνευματικῷ αὐχμῷ χρησιμότητα τοῦ σχολείου, ἀλλ' οὐδὲν ἐνδιαφέρον πρὸς αὐτὸ ἐπιδεικνυμένου οὐδὲ δυναμένου νὰ συντελέσῃ διὰ τῆς δυνάμεώς του πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ. Αἱ δημοτικαὶ ἀρχαὶ ἐξ ἀπορίας ἢ ἀβελτηρίας ἀρνούμεναι ἢ δυσποῦσαι νὰ πληρώσωσι τὸν γλίσχρον μισθὸν τοῦ δημοδιδασκάλου ἐπὶ ἐν ἢ πλείονα πολλάκις ἔπη ἠνάγκαζον αὐτὸν νὰ ζῇ βίον ταπεινοῦ ἐπαίτου καὶ νὰ ἀναμένῃ ἢ ἀπὸ δικαστικοῦ κατναγκασμοῦ τὴν πληρωρὴν τῆς ἀντιμισθίας του ἢ καὶ διὰ παροχῆς πολλάκις τοῦ ἡμίσεος αὐτῆς εἰς τοὺς κερδοσκοποῦς τοὺς ἐνοικιάζοντας τὰς δημοτικὰς προσόδους ἢ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν δῆμαρχον ὅστις καὶ ὡς πρόεδρος τῆς ἐπιθεωρητικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ σχολείου καὶ ὡς ἰσχυρὸς ἐν τῷ τόπῳ ἐτυράννει συνήθως τὸν αὐτῇ διδάσκαλον τοῦ λαοῦ. Πολλάκις ἠναγκάζετο ὁ διδάσκαλος νὰ κολακεύῃ τὰς ἀδυναμίας καὶ ν' ἀνέχεται οὐχὶ σπανίως τὴν ἀγροικίαν τοῦ δημάρχου μὴ τολμῶν μήτε περὶ τῆς ἀθλιότητος τοῦ διδασκῆτορος μήτε περὶ τῆς ἐλλείψεως παντὸς διδακτικοῦ μέσου νὰ ἀναφέρῃ, διότι ἐκινδύνευε νὰ παυθῇ ἢ νὰ μετατεθῇ, χωρὶς νὰ ἐλπίζῃ ἀνακούφισιν τινα ἐκ τῶν προϋσταμένων διοικητικῶν ἀρχῶν, ὧν ἡ τελευταία φροντὶς ἦτο ἡ κατὰ τὸ σχολεῖον. Ἡ δεινῶσις τοῦ κακοῦ καὶ αἰὶ ὑψοθεῖσαι πανταχόθεν τῶν δημοδιδασκάλων φωναὶ συνέτελεσαν εἰς τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ νόμου τῆς 12 Ἰουλίου 1856, δι' οὗ καθωρίσθη νὰ προκαταβάλληται ὑπὸ τοῦ δημοσίου ὁ μισθὸς τοῦ δημοδιδασκάλου, χωρὶς τοῦ δημοῦ καὶ ἡ κατ' ὄνομα συντήρησις τοῦ σχολείου θὰ ἦτο ἀδύνατος. Ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς καθυστέρησεως τοῦ μισθοῦ οἰκτρὰ πενία καὶ ἡ ταπεινότης τοῦ δημοδιδασκάλου ἐξηυτέλισεν αὐτὸν ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἐμάρανε τὸν ζῆλόν, ἐξ οὗ καὶ μόνον ἀντλῶν θάρρος ἐμελλεν ὁ διδάσκαλος νὰ παλαίσῃ κατὰ τῶν πολλῶν καὶ δυσ-

περβλήτων κωλυμάτων τῆς προκοπῆς τοῦ σχολείου. Οἱ νοήμονες, εὐπαίδευτοι καὶ φιλότιμοι διδάσκαλοι κατὰ μικρὸν καταλιπόντες τὸ οὕτως ἄστοργον ἐπάγγελμα, ἐτρέπησαν ἐπὶ ἄλλα· οἱ δὲ ὑπομείναντες ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἄνευ ἠθικοῦ κέντρου καὶ ὕλικῆς ὠφελείας κατέστησαν ἀκνηροὶ καὶ ἀφιλότιμοι. Οὕτως ἐπληρώθη τὸ πρῶτον καὶ καίριον τραῦμα κατὰ τῆς δημοτ. ἐκπαιδεύσεως, διότι τοῦτο συνετέλεσε νὰ κινήσῃ τὴν καταστροφήν τοῦ λαοῦ πρὸς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα καὶ ν' ἀποτρέψῃ πᾶσαν νοήμονα καὶ φιλότιμον φύσιν ἀπὸ τοῦ τότε διδασκαλείου, εἰς δὲ προσέρευγον ἐρεξῆς πρὸς ψωμιστὴν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον οἱ πρὸς ἕτερον ἐπάγγελμα ἀναπιτήδαιοι δι' ἑλλειψιν νοημοσύνης καὶ οἱ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐκπαιδευτηρίων ἀπόβλητοι μαθηταί. Ἀμεληθείσης δὲ καὶ τῆς ἐπιτηρήσεως τοῦ διδασκαλείου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ διδασκαλίας καὶ ἐκλιπόντος καὶ τοῦ κατὰ τὴν ἐξέτασιν καὶ ἀναγνώρισιν τῶν διδασκάλων αὐστηροῦ ἐλέγχου ἐξήρχοντο, πλὴν ὀλίγων ἐξαίρεσεων τοῦ διδασκαλείου διδάσκαλοι περιωρισμένου νοός, ἄνευ παιδαγωγικῆς καὶ διδακτικῆς ἐμπειρίας, ἄνευ φρονήματος καὶ ἄνευ ἀγάπης πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν τῶν, μέχρις οὗ ἐπὶ τοσοῦτον προῆλθεν ἡ πρκακμή του, ὥστε κατέστη κοινὸς πόθος ἡ διάλυσίς του, ἐπελθοῦσα κατὰ τὸ 1863. Καὶ ὥσει μὴ ἔρκει ἡ τῆς πολιτείας ὀλιγωρία περὶ τὴν μόρφωσιν ἱκανῶν διδασκάλων καὶ ἡ τῆς κοινότητος δυστροπία περὶ τὴν καταβολὴν τῆς πρὸς συντήρησιν τοῦ σχολείου δαπάνης, ἐπῆλθον δύο ἔτι συντελεστικώτερα πρὸς τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ αἷτια. Ἀντὶ αὐστηρῆς ἀπὸ τοῦ κέντρου ἐποπτείας μελλούσης νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν πικτελὴ ἑλλειψιν πάσης παρὰ τῆς κοινότητος καὶ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν ἐπιβλέψεως καὶ ἀντὶ δικαίας ἀνταμοιβῆς τῶν ἐπιμελῶς ἐργαζομένων καὶ ἀδυσωπήτου ἐλέγχου τῶν ὀλιγώρων, δι' ὧν ἠδύνατο νὰ συγκρατηθῇ τὸ σχολεῖον ὅπως δῆποτε, ἐπῆλθον αἱ ῥαγδαῖαι καὶ ἄστοργοι παύσεις καὶ μεταθέσεις κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ κακῶς ἐννοουμένου πολιτικοῦ συμφέροντος τῶν ἐκάστοτε ἰσχυόντων. Καὶ συγγνώμη, ἂν πρὸς τὴν τῶν ἀντιπροσώπων ἀποτεινόμενος περὶ τιμαλφῶν τοῦ τύπου συμφερόντων, ἀναγκάζομαι ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸ σῶμα νὰ μὴ πρκασιωπήσω οὐδὲν τῶν τοῦ κακοῦ αἰτίων. Ἀντὶ δὲ συστάσεως καὶ ἄλλων διδασκαλείων πρὸς μόρφωσιν καὶ ἀσκήσιν πλειόνων διδασκάλων, ὅσους ἢ τῶν κοινοτήτων προαγομένων ὁσημέραι κατὰ τε τοὺς ὕλικούς πόρους καὶ τὸν πληθυσμὸν σπουδῇ πρὸς σύστασιν σχολείων καθίστα ἀναγκαίους ἐπῆλθε καὶ τοῦ ἐνὸς ἡ κατάργησις καὶ τὸ ὀλέθριον μέτρον τῆς διὰ κινήτων ἐπιτροπῶν ἐκ τοῦ προχείρου ἀναγνώρισεως διδασκάλων ἄνευ ἀσκήσεως καὶ τῆς ἐλαχίστης διδακτικῆς ἱκανότητος. Τὰ δύο ταῦτα συνετέλεσαν ἐπὶ

ἐπὶ τέλους τὴν παντελῆ καταστροφὴν τῆς παρ' ἡμῖν δημοτικῆς ἐκπαίδευσως περιελθούσης εἰς τὴν σημερινὴν κατάστασιν, ἣτις παρὰ πάντων δμοιοῦται οἰκτρὰ. Ἄν τις πρὸς τοῦτοις ἤθελε καταριθμῆσαι καὶ τὰ ἐν ταῖς ἱστορικαῖς τοῦ ἔθνους περιπετείαις ἔχοντα τὴν ἀρχὴν οὐ μικρὰ κωλύματα, τὰ ἰσχυρῶς ἀντιπίπτοντα εἰς τὴν προκοπὴν τοῦ σχολείου, οἷα ἡ ἀνωμαλία τοῦ οἰκιακοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου, ἡ κατ' ὀλιγοπληθεῖς καὶ ἀπ' ἀλλήλων οὐ σμικρὸν ἀπεχούσας κώμας οἰκησις τῆς χώρας, δι' ἣν ἡ συντήρησις πολλῶν σχολείων ἐν δῆμοις ἀποτελουμένοις ἐκ δέκα καὶ παραχού. ἐκ πλειόνων κωμῶν καθίσταται ἀδύνατος, ἡ ἔλλειψις μέσων συγκοινωνίας, καὶ μάλιστα ἡ πρὸς τὸ σχολεῖον ἔλλειψις πεποιθήσεως καὶ ἐνδιαφέροντος τῶν ἀγροτικῶν μάλιστα τάξεων τοῦ λαοῦ, αἵτινες προτιμῶσι τῆς ἐκ τοῦ σχολείου πνευματικῆς ωφελείας τῶν παιδῶν τὸ ἐκ τῆς ἐργασίας αὐτῶν εὐταλὲς ὄφελος ἢ τὴν χρησιμότητα πρὸς φύλαξιν τῶν κτηνῶν τῶν, καὶ μάλιστα ἀφοῦ ἡ ἀπὸ τοῦ σχολείου ὠφέλεια δὲν γίνεται καταφανὴς ὡς ἐκ τῆς ἀμεθόδου καὶ ἀτάκτου διδασκαλίας, αἱ δὲ περὶ ἐξαναγκασμοῦ αὐτῶν διατάξεις τοῦ νόμου ἔμειναν ἀνεφάρμοστοι, ἤθελεν ἔχει πάντα τὰ αἷτια τὰ ἐπενεγκόντα τὴν ἐσχάτην τῆς παρ' ἡμῖν δημοτικῆς ἐκπαίδευσως δυστυχίαν.

Ἐν ἐνὶ λόγῳ πολιτεία μὴ προνοήσασα νὰ παρασκευάσῃ διὰ προσήκοσθαι θεωρητικῆς διδασκαλίας καὶ πρακτικῆς ἀσκήσεως ἱκανοὺς καὶ χρηστοὺς διδασκάλους ἐν καλῶς ὀργανισμένοις διδασκαλείοις, οὐδὲ ἀσκοῦσα ἀπὸ τοῦ κέντρου ἀγρυπνον ἐποπτεῖαν διὰ συχρῶν ἐπιθεωρήσεων τῶν σχολείων, κοινότης ὅλως ἀπρόθυμος πρὸς παροχὴν τοῦ διδασκαλικοῦ μισθοῦ, τοῦ καταλλήλου διδασκῆτορος καὶ τῶν χρειῶν πρὸς ἀπρόσκοπτον διδασκαλίαν γονεῖς ψυχροὶ πρὸς τὸ σχολεῖον καὶ ἥκιστα ἐνδιαφερόμενοι περὶ τῆς μορφώσεως τῶν τέκνων τῶν διδάσκαλοι ἀμαθεῖς καὶ ἀμέθοδοι ἀνεῦ ἔρωτος πρὸς ἔργον οὐδὲν παρέχον αὐτοῖς θέλητρον, ἀφοῦ ἀγνοοῦσι τὸν σκοπὸν αὐτοῦ καὶ τὰ μέσα, καὶ ὅπερ μετέρχονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὡς βανανισκὸν ἐπιτήδευμα χάριν ἀπλοῦ ψωμίσμου, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων· ἰδοὺ ἐν συντόμῳ οἱ παράγοντες τῆς σημερινῆς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου δυστυχίας, ἣν πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐξετραγώδησαν διὰ τῶν ἐκθέσεων τῶν καὶ οἱ ἐφέτος τὸ πρῶτον ἐλπεφθέντες παρὰ τοῦ ὑπουργείου εἰδικοί ἄνδρες καὶ τὰ ἡμέτερα τῶν ἐν τῷ Βασιλεῖῳ σχολείῳ ἐπιθεωρήσαντες. Καθ' οὗς ἐξαιρέσει ὀλιγίστων ἀρχαίων ἐν πρωτευούσαις ἐπαρχίαις καὶ τίνων, δῆμων, τὰ πλεῖστα οὐδὲ τοὺς καρποὺς ἀπλῶν γραμματοδιδασκαλείων παράγουσι.

Πλὴν τῆς ἀσυνειδήτου καὶ μηχανικῆς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς καὶ τῆς

ἀπλῆς καὶ κατὰ τυφλὴν ἔξιν ἐμπειρίας τῶν τεσσάρων τῆς ἀριθμητικῆς πράξεων καὶ τῆς ἐκστηθίσεως ὀλίγων σελίδων ἱερᾶς ἱστορίας καὶ κατηχήσεως, καὶ, ἔστιν ὅπου, τῆς ἔξσεως νὰ κλίνωσιν ὀνόματα, οὐδένα ἄλλον καρπὸν παράγουσι. Πολλὰ δὲ οὐδὲ καὶ τοῦτοις.

Τὰς μηχανικὰς τέχτας ἐμπειρίας μεταδίδουσιν εἰς τοὺς ἐγκαρτερήσαντας παῖδας ἐν τῷ τοιαύτῳ σχολείῳ ἐπὶ τέσσαρα ἢ πάντε ὀλόκληρα ἔτη· καὶ οἱ τοιοῦτοι ὀλίγιστοι ὄντες, εὐθὺς ὡς διασκέλισται τὴν φιλίαν τοῦ σχολείου, ἀποστρεφόμενοι ἐξ ἀηδίας καὶ μίσους τὸ βιβλίον καὶ τὴν πνευματικὴν ἐνασχόλησιν, ἀπορνηθάνουσι κατὰ μικρὸν καὶ τὰς ἐμπειρίας ταύτας, ἂν μὴ εὐπαροὶ ὄντες συνεχίσωσι τὴν μαθηταίαν τῶν ἐν ἀνωτέρῳ σχολείῳ, εἰς ὃ εἰσέρχονται ὅλως ἀπαράσκευοι καὶ ἀπρόθυμοι. Οὐτε περὶ πνευματικῆς τοῦ παιδὸς ἀναπτύξεως, οὐτε περὶ διαπλάσεως χαρακτῆρος, οὐτε περὶ καλλιεργείας τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, οὐτε περὶ ἐξεγέρσεως τοῦ πρὸς τὸ μνησθῆναι ἐνδιαφέροντος, οὐτε περὶ ἀσκήσεως τοῦ πρακτικῆς οὐτε περὶ ἀσκήσεως τοῦ διασκεπτικοῦ νοός, οὐτε περὶ μεταδόσεως τῶν ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ ἀπολύτως ἀναγκαίων προκαταρκτικῶν γνώσεων, αἵτινες ἐν τῷ ἐφεξῆς βίῳ διὰ τῆς πείρας καὶ τῆς ἀναγνώσεως εὐκόλως πολλαπλασιάζονται δύναται νὰ γίνῃ λόγος ἐν σχολείοις ἐν οἷς ἐπικρατεῖ ἄψυχος καὶ μηχανικὴ διδασκαλία συχνότατα διακοπτομένη ἢ ἐξ ἀμελείας τοῦ διδασκάλου ἢ ἐκ τῶν πολλῶν ἀπουσιῶν τοῦ μαθητοῦ.

Ἐὰν δὲ τοιαύτη, ἀναξία καὶ τοῦ ὀνόματος εἶναι κατὰ ποῖον ἢ τοῦ λαοῦ ἐκπαίδευσιν, μὴ ἄρα εἶναι κατὰ ποσὸν τοῦλάχιστον διχθεδομένη; Ἡ τοιαύτη τοῦ σχολείου ἀκαρπία καὶ δυστυχία ἐπιτείνει τὴν πρὸς αὐτὸ ἀδιαφορίαν τῶν γονέων, ὧν οἱ πλεῖστοι ἢ δὲν ἀποστέλλουσιν ὅλως διόλου τὰ τέκνα τῶν εἰς τὸ σχολεῖον ἢ ἀποστέλλουσιν αὐτὰ ἀτάκτως, ὅταν δὲν ἔχωσι ποῦ ν' ἀπεσχολήσωσιν αὐτά. Εἰς σχολεῖα κωμῶν καὶ κωμοπόλεων, κατοικουμένων ὑπὸ διακοσίων ἢ τριακοσίων οἰκογενειῶν, μόλις φοιτῶσι τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα παῖδες.

Τὸ κακὸν τοῦτο παρετάρηθη εἰς μέγαν βαθμὸν ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ στερεῶς Ἑλλάδι. Ἐν γένει δὲ ἡ ἀναλογία τῶν φοιτῶντων εἰς τὰ σχολεῖα παιδῶν πρὸς τὸν ὅλον πληθυσμὸν τῆς χώρας εἶναι δυστυχιστάτη, διότι εἶναι ὡς 1: 18 ἢ 20, ἐνῶ ἐν Δανίᾳ καὶ Σαξωνίᾳ εἶναι ὡς 1: 5, ἐν Νορβηγίᾳ 1: 6, ἐν Βελγίῳ 1: 7 ἐν Γαλλίᾳ 1: 8, ἐν Αὐστρίᾳ 1: 10. Καὶ ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν σχολείων πρὸς τὸν πληθυσμὸν κρινόμενος δὲν παρουσιάζει ἀναλογίαν παρήγορον· διότι ἐνῶ ἐν Δανίᾳ ἀναλογεῖ ἐν σχολεῖον πρὸς 700 κατοίκους, ἐν Νορβηγίᾳ ἐν σχολεῖον πρὸς 260 κατοίκους, ἐν Βυτεμβέργῃ ἐν σχολεῖον πρὸς 490 κατοίκους, ἐν Βυαρίᾳ ἐν σχολεῖον πρὸς 570 κα-

τοίκους, παρ' ἡμῖν ἀναλογεῖ ἐν δημοτικὸν σχολεῖον πρὸς 1500 κατοίκους.

Τοιαύτη ἐν ὀλίγοις ἡ κατάστασις τῶν δημοτικῶν σχολείων. Τὸ δὲ ὑπουργεῖον μετὰ τὴν ἐνεργηθεῖσαν ἐπιθεώρησιν προέβη εἰς πειθαρχικὴν τιμωρίαν ἑκάτὸν τεσσαράκοντ' ἑπτὰ δημοδιδασκάλων, ὧν τριάκοντα μὲν ὡς πάντῃ ἀβελτέρους καὶ ὀλετῆρας ἀπέλυσε τῆς ὑπηρεσίας τῶν δὲ λοιπῶν ἄλλους ἐτιμώρησε διὰ προσωρινῆς παύσεως καὶ τινὰς διὰ προστίμου, ἥτοι εὖρεν, ἐπεικεστότατα κρίναν καὶ λαβὼν ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν κρίσιν ἅπαντα τὰ βηθέντα προσκόμματα, τὸ τέταρτον τῶν ἐπιθεωρηθέντων διδασκάλων ἄξιον βαρυτάτης τιμωρίας, ἂν καὶ οἱ λοιποὶ, ἐξαιρουμένων ὀλίγων πρὸς οὓς ἐξεφράσθη ἡ εὐαρέσκεια τοῦ ὑπουργείου, οὐ μικρὸν συνετέλεσαν διὰ τῆς ἀπροθύμου καὶ ἀψύχου διδασκαλίας καὶ τῶν συχνῶν ἀπουσιῶν των εἰς παράλυσιν τῶν ἐμπειπιστευμένων αὐτοῖς σχολείων. Ἡ αὐστηρὰ πῶς καὶ πρωτοφανὴς αὕτη τιμωρία μετὰ τοσούτων ἐτῶν πάντῃ ἀνεξέλεγκτον διδασκαλίαν ἐκίνησε τοὺς λοιποὺς εἰς ἐργασίαν, καθ' ἣν ἔχω πληροφορίας, καὶ ἀπέδειξεν ὅτι διὰ μόνῃς ἀγρύπνου καὶ αὐστηρᾶς ἀπὸ τοῦ κέντρου ἐπιθεωρήσεως καὶ ἐποπτείας δύναται νὰ ἐλπίζῃ τις νὰ ἀφυπνισθῶσιν ἐκ τοῦ ληθάργου οἱ ἐν ἐνεργείᾳ, οἱοὶ δὴποτε τὴν ἱκανότητα, διδασκαλοὶ, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ ποιά τις βελτίωσις τοῦ σχολείου, ἀφοῦ οὔτε νὰ ἀντικαταστήσωμεν ἀμέσως αὐτοὺς δι' ἱκανωτέρων δυνάμεθα οὔτε νὰ κλείσωμεν τὰ σχολεῖα.

Ἀλλὰ τὰ πορίσματα τῆς ἐσχάτως ἐνεργηθείσης ἀπογραφῆς ἐν τῷ ὑπουργείῳ, οὗ προέσταμαι καὶ οἱ ἐν αὐτῷ συνταχθέντες γενικοὶ σχολειακοὶ ἔλεγχοι ἀπέδειξαν, ὅτι ἐκ τῶν 3,700 πόλεων καὶ κωμῶν τοῦ βασιλείου μόλις αἱ χίλια ἔχουσι σχολεῖα, στεροῦνται δ' ἐντελῶς τοιούτων πᾶσαι αἱ λοιπαὶ κῶμαι ὧν αἱ ἡμίσειαι κατοικοῦμεναι ὑπὸ πλειόνων τῶν 50 οἰκογενειῶν, χρήζουσιν ἀπαραιτήτως τῆς ἀπὸ τοῦ σχολείου ἐπικουρίας, ἵνα περὶ τὰς ἐχούσας ὀλιγωτέρας οἰκογενείας.

Πλείσται δ' αἰτήσεις κοινοτήτων πρὸς σύστασιν δημοτ. σχολείων μενούντιν ἐκκρεμεῖς ἐν τῷ ὑπουργείῳ δι' οὓς θέλω ἐκθέσει ἐφεξῆς λόγους.

(ἔπεται τὸ τέλος)

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ¹

ΥΠΟ Ν. Α. ΧΑΛΚΙΟΠΟΥΛΟΥ

Μεγάλη συζήτησις ἐγένετο ἐπὶ Πλάτωνος περὶ ὀρθότητος ὀνομάτων, ἂν δὴλα δὴ τὰ ὀνόματα φύσει ἢ θέσει εἰσὶν. Καὶ ὁ μὲν Πλάτων ὑπεστήριξε τὸ πρῶτον. Οὕτως ἐν Κρατύλ. σ. 390 λέγει «Καὶ Κρατύλος ἀληθῆ λέγει λέγων φύσει τὰ ὀνόματα εἶναι τοῖς πράγματι καὶ οὐ πάντα δημιουργῶν ὀνομάτων εἶναι, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνον τὸν ἀποβλέποντα εἰς τὸ τῇ φύσει ὄνομα ὃν ἐκάστω καὶ δυνάμενον αὐτοῦ τὸ εἶδος τιθέσθαι εἰς τε τὰ γράμματα καὶ τὰς συλλαβάς.» Ταῦτα δὲ λέγει πρὸς τὸν Ἑρμογένη, τούναντιον ἰσχυρισθέντα, αὐτ. σ. 285 «Καὶ μὴν ἔγωγε, ὦ Σώκρατες, πολλὰκις δὲ καὶ τούτῳ διαλεχθεὶς καὶ ἄλλοις πολλοῖς, οὐ δύναμαι πεισθῆναι ὡς ἄλλη τις ὀρθότης ὀνόματος ἢ συνθήκη καὶ ὁμολογία ἡμοῖ γὰρ δοκεῖ, ὅτι ἂν τίς τῷ θῆται ὄνομα, τοῦτο εἶναι τὸ ὀρθόν² καὶ ἂν αὖθις γένηται ἕτερον μεταθῆται, ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον καλῆ, οὐδὲν ἥττον τὸ ὕστερον ὀρθῶς ἔχειν τοῦ προτέρου, ὥσπερ τοῖς οἰκέταις ἡμεῖς μετατιθέμεθα, οὐδὲν ἥττον τοῦτ' εἶναι ὀρθόν τὸ μετατεθὲν τοῦ προτέρου κειμένου. Διήρесе δὲ ὁ Πλάτων τὰ ὀνόματα εἰς πρῶτα καὶ ὕστερα, ἢ ἀπλά καὶ σύνθετα, ἢ παράγωγα ἐκ τῶν πρῶτων. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἀπεδέξατο καὶ ὑπεστήριξε τὸ δεῦτερον, τὸ θέσει δηλονότι εἶναι τὰ ὀνόματα· οὕτως ἐν τῷ περὶ Ἑρμ. κ. 24 «ὅτι φύσει τῶν ὀνομάτων οὐδὲν ἐστὶν ἀλλ' ὅταν γένηται σύμβολον (συνθήκη). Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ὀρθότητος τοῦ ὀνόματος· οἱ δὲ ὅροι αὐτοῦ κριτοῖ, προσηγορικῶν, ἐπίθετον δὲν φαίνονται γνωστὰ οὔτε τῷ Πλάτῳ οὔτε τῷ Ἀριστοτέλει· διότι τὴν μὲν διαίρεσιν εἰς κριτοῖ καὶ προσηγορικῶν, ὡς ἐν τοῖς κατωτέρω δειχθήσεται, ἐφεῖρεν ὁ Χρύσιππος, τὸ δὲ ἐπίθετον οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων, οὔτε ὁ Ἀριστοτέλης οὔτε οἱ Στωϊκοὶ οὔτε οἱ Γραμματικοὶ ἐθεώρησαν ὡς ἴδιον μέρος τοῦ λόγου· τοῦτο ἔπραξαν μόνον

1 Ὁρα συνέχ. προηγούμε. τευχ. σελ. 236.

2 Κρατύλ. σ. 96 «Ὀνόματος φάμεν ὀρθότης εἶναι αὕτη, ἥτις ἐνδείκνται οἷον ἐστὶ τὸ πρᾶγμα.» ἐν δὲ σ. 102 «καὶ δὴ περὶ τῶν ὀνομάτων σμικρὸν τυγχάνει ὁ νόμος. Εἰ μὲν οὖν ἐγὼ ἀκηκόη παρὰ Προδίκου τὴν πεντηκοντάδραχμον ἐπίδειξιν, ἣν ἀκούσαντι ὑπάρχει περὶ τοῦτο πεπαιδευθῆναι, ὥς φησιν ἐκεῖνος, οὐκ ἂν ἐκώλυεν σὲ αὐτίκα μάλα εἰδέναι τὴν ἀλήθειαν περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος.»

οἱ νεώτεροι. Ἡ παρ' Ἀριστοτέλει κατηγορία ἢ κατηγορημα τοῦ ποιοῦ διὲν ἠδύνατο νὰ ποιήσῃ διάκρισιν μεταξὺ τῆς ἀφηρημένης ἐννοίας δικαιοσύνης καὶ τοῦ ἐπιθέτου δίκαιος· ἐπειδὴ ἡ ἐδέχετο τις ἀμφότερα ὡς ποιότητας ἢ ἐξελάβανε τὴν λέξιν δικαιοσύνη ὡς πρᾶγμα ἢ οὐσίαν νοητὴν καὶ εἴτα ἡ λέξις δίκαιος ἐδήλου τὴν οὐσίαν, ἐν ᾗ ὑπάρχει ἡ δικαιοσύνη· ὁ Ἀριστοτέλης ποιεῖ ἀμφότερα, θεωρῶν τὴν δικαιοσύνην ὡς τὸ ὄν, ἐν ὑποκειμένῳ ὄν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ τε αὐτῶν καὶ πάντων τῶν Στωϊκῶν αἰ θεωρίαι εἰσὶν οὐσιαστικαί, παρατηρεῖται ὅτι αὐτὸς τε ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Πλάτων καὶ οἱ Μεγαρικοί, οἷον ὁ Ἀντισθένης, δύσκολον λίαν ἐθεώρησαν τὴν μετὰ τοῦ οὐσιαστικοῦ ἔνωσιν τοῦ ἐπιθέτου (ἄνθρωπός ἐστι λευκός). Ἐκ τούτου ὁ Ἀριστοτέλης ἐπενόησε τὸ δμῶνύμῳ κατηγορεῖν, ὅπερ γλωσσικῶς διὰ τῶν παρωνύμων (νῦν παρωνομάτων) ἦν δυνατόν· οὕτω δὲ ἐν Π. κ. «ποιότητα δὲ λέγω, καθ' ἣν ποιοὶ τινες εἶναι λέγονται, ὅπερ παρωνύμῳ συμβαίνει» Αὐτ. 10, 279. Ἐπειδὴ, λέγει, δίκαιος καλεῖται τις ἀπὸ δικαιοσύνης, διότι ἔχει δικαιοσύνην. Ἐν δὲ Τυπ. «Ὁ τὸ τί ἐστὶ σημαίνων ὅτε μὲν οὐσίαν σημαίνει, ὅτε δὲ ποιόν, ὅτε δὲ τῶν ἄλλων τινὰ κατηγορίῳ. Ὅταν μὲν γὰρ ἐκκειμένου ἀνθρώπου φῇ τὸ ἐκκείμενον ἄνθρωπον εἶναι ἢ ζῶον, τί ἐστὶ λέγει καὶ οὐσίαν σημαίνει· ὅταν δὲ χρώματος λευκοῦ ἐκκειμένου φῇ τὸ ἐκκείμενον λευκὸν εἶναι ἢ χρῶμα, τί ἐστὶ λέγει καὶ ποιόν σημαίνει. Ὅτι δὲ ἀντὶ τῶν ἐπιθέτων τοῖς παρωνύμοις ἐχρήτο ὁ Ἀριστοτέλης δῆλον μᾶλλον ἐκ τῶν ἐν κ. 6 τῶν κατηγορίῳ «Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν πλείστων καὶ σχεδὸν ἐπὶ πάντων παρωνύμῳ λέγεται οἷον ἀπὸ τῆς λευκότητος ὁ λευκός. Ἐπ' ἐνίων δὲ διὰ τὸ μὴ κεῖσθαι ταῖς ποιότησιν ὀνόματα οὐκ ἐνδέχεται τὰ λεγόμενα παρωνύμῳ ἀπ' αὐτῶν λέγεσθαι οἷον ὁ δρομικός, ὁ πυκτικός. Ἐνίοτε δὲ καὶ ὀνόματος κειμένου, οὐ λέγεται παρωνύμῳ τὸ κατ' αὐτὴν ποιόν λεγόμενον, οἷον ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ὁ σπουδαῖος. Ἐκ πάντων δὲ τούτων δῆλον, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης οὐκ ἀχρήσατο μὲν τῇ λέξει ἐπίθετον ὀρισμένως καὶ σαφῶς, κατὰ τὴν σημερινὴν τῆς γραμματικῆς ἐννοιαν, διετύπωσεν ὅμως τὴν ποιότητα ἢ ιδιότητα τῶν οὐσιαστικῶν διὰ τῶν παρωνύμων, ἃ καὶ νῦν ἔτι παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει εἰσὶν, τὰ κοινῶς, ὥσπερ καὶ ἀνωτέρω σεσημειώται παρωνόματα ἢ παρασούμεια (παρὰ σημεῖον) λεγόμενα· Προσέθηκεν δὲ ὁ Ἀριστοτέλης τὸ ἄρθρον καὶ τὸν σύνδεσμον ἥτοι τέσσαρα μέρη ἀπάσης τῆς λέξεως, ἅπερ ἐν τῇ Ποιήτ. ᾧδε μνημονεύονται «στοιχεῖον, συλλαβή, σύνδεσμος, ὄνομα, ῥήμα, ἄρθρον, πτώσις, λόγος. Καί· σύνδεσμός ἐστι φωνὴ ἄσημος ἢ οὔτε κωλύει οὔτε ποιεῖ φωνὴν μίαν σημαντικὴν, ἐκ πλείονων φωνῶν πεφυκυῖαν συντίθεσθαι, καὶ ἐπὶ τῶν ἁκρῶν καὶ ἐπὶ τοῦ μέσου, ἣν μὴ ἀρμόττει ἐν ἀρχῇ λόγου τι

θέναι καθ' αὐτὴν· οἷον μὲν, ἥτοι, δέ.¹ Ἀρθρον δὲ φωνὴ ἄσημος ἐκ πλείονων μὲν φωνῶν μιᾶς (οὐ σημαντικῆς) σημαντικὴν δὲ ποιεῖν πεφυκυῖα μίαν φωνήν, οἷον τὸ φημι καὶ τὰ ἄλλα· συντομώτερον δὲ περὶ ἄρθρου ἰδίᾳ ταῦτα λέγει «τὸ προσέχειν ταῖς ἄρθροις ὅπως ἐν τῷ δέοντι προστιθῆται, ἐπὶ τοῦδε ὅρα· οὗτος ὁ ἄνθρωπος τοῦτον τὸν ἄνθρωπον ἀδικεῖ· νῦν μὲν οὖν ἐγγιγνόμενα τὰ ἄρθρα παρὰ ποιεῖ τὴν λέξιν, ἐξαιρεθέντα δὲ ἀσφαῖ.» Καὶ ἐκ τούτων μὲν πάντων δῆλον γίνεται ἡ ὑπὸ Ἀριστοτέλους εἰς τέσσαρα διαίρεσις τῶν μερῶν τοῦ λόγου. Ὑπὸ Διονυσίου ὅμως καὶ Κυντιλιανοῦ ἡ εἰς τρία μόνον διαίρεσις ἀποδίδεται τῷ Ἀριστοτέλει· οὕτω παρὰ Διονυσίῳ π. συνθ. λ. κ. 2 φέρεται τάδε «ἡ σύνθεσις ἐστὶν ὥσπερ καὶ αὐτὸ τὸ μῦθον δηλοῖ, ποῖα τις ἡ θέσις παρ' ἄλληλα τῶν τοῦ λόγου μερῶν, ἃ δὲ καὶ στοιχεῖά τινες τῆς λέξεως καλοῦσι. Ταῦτα δὲ καὶ Θεοδέκτης μὲν καὶ Ἀριστοτέλης καὶ οἱ κατ' ἐκείνους φιλοσοφῆσαντες τοὺς χρόνους ἄχρι τριῶν προήγαγον, ὀνόματα καὶ ῥήματα καὶ συνδέσμους πρῶτα μέρη τῆς λέξεως ποιοῦντες· οἱ δὲ μετ' αὐτοὺς γενόμενοι καὶ μάλιστα οἱ τῆς Στωϊκῆς αἵρέσεως ἡγεμόνες ἕως τεττάρων προέβιβασαν χωρίζοντες ἀπὸ τῶν συνδέσμων τὰ ἄρθρα.» Ὁ δὲ Κυντιλιανὸς ἐν Inst. 1. 1. C. 4 ταῦτα «Tum videbit ad quem hoc pertinet, quot et quae sunt partes orationis, quamquam de numero parum convenit. Veteres enim, quorum fuerunt Aristoteles quoque atque Theodectes verba modo et nomina et conjunctiones tradiderunt. Paulatim a philosophis et maxime Stoicis auctus est numerus ac primum conjunctionibus articuli adjectis» Οὕτω λοιπὸν ὁ τε Διονύσιος καὶ ὁ Κυντιλιανὸς τὴν εἰς τέσσαρα διαίρεσιν τῶν μερῶν τοῦ λόγου ἀποδίδουσι τοῖς Στωϊκοῖς, ἢ ἀγνοοῦντες· ἴσως αὐτοὶ τὸ προμνημονευθὲν χωρίον τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐν ᾧ ἡ εἰς τέσσαρα διαίρεσις φέρεται, ἢ τοῦτο μὲν οὐχί, ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι Γραμματικοὶ θαυμάζοντες, ὅτι τὸ ἄρθρον δὲν εὗρίσκετο παρ' Ἀριστοτέλει, προσέθηκεσαν αὐτὸ ἐκείνῳ, ἢ καὶ ἴσως ἀρχήθην ἦν «σύνδεσμος ἢ ἄρθρον» καὶ εἴτα ἐχωρίσθη εἰς δύο διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων μέρη τοῦ λόγου. Ὅπως δὲ ποτε δὲ καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, βέβαιον εἶναι, ὅτι παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς τὸ τε ἄρθρον καὶ ὁ σύνδεσμος ἔλαβον μᾶλλον προσήκοντα ὄρισμόν· ὁ Διογένης Λαέρτιος ἐπόμενος τῷ Χρυσίππῳ ἢ Διογένηι τῷ Βαβυλωνίῳ λέγει «σύνδεσμός ἐστι μέρος ἄπτωτον, συνδουὺν τὰ μέρη τοῦ λόγου, ἄρθρον δὲ ἐστὶ στοιχεῖον λόγου πτωτικόν, διορίζον τὰ γένη τῶν ὀνομάτων καὶ τοὺς ἀριθμούς. Ἡ κλίσις

¹ Τὸ περισωθὲν τοῦτο χωρίον λίαν διεφθαρμένον ἐστίν.

τῶν ὀνομάτων μετ' ἀριθμῶν καὶ πτώσεων ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, εἰ καὶ αὐτός οὐ μόνον τὰς πτώσεις τῶν ὀνομάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ῥημάτων τυπικὰς μεταβολὰς καὶ πάσας ἐν γένει τῶν καταλήξεων τὰς μεταλλαγὰς πτώσεις καλεῖ. Οὕτως ἐν τῷ περὶ Ἑρμ. κ. 2 «τῷ δὲ Φίλωνος ἢ Φίλωνι καὶ ὅσα τοιαῦτα οὐκ ὀνόματα, ἀλλὰ πτώσεις ὀνόματος» καὶ «τὸ ὑγιανεῖ καὶ ὑγιάνεν οὐ ῥῆμα, ἀλλὰ πτώσεις ῥήματος» διαφέρει δὲ τοῦ ῥήματος, ὅτι τὸ μὲν τὸν παρόντα προσημαίνει χρόνον, τὸ δὲ τὸν πέραν ὥστε μόνον ὁ Ἑνεστώς εἶναι ῥῆμα, τὰ δὲ πέραν ἦτοι τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον πτώσεις ῥήματος. Ἐν δὲν τῇ Ποιητ. Εἰ καὶ οὐ μόνον τὸ βαδίζει, ἀλλὰ καὶ τὸ βεβήδικε φέρεται ὡς ῥῆμα, πτώσεις δὲ ῥήματος ἐν ταύτῃ εἰσι τὰ ὑποκριτικὰ ἦτοι τὰ ἐρωτηματικά καὶ παρακελευσματικά, οὐχ ἥττον οὐ μόνον τὸ βήδιζε, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐβήδιζεν πτώσεις ῥήματος καλοῦνται Ποιητ. κ. 20 «τὸ ἐβήδιζεν ἢ βήδιζε πτώσεις ῥήματος». Περὶ δὲ τῶν τοῦ ὀνόματος πτώσεων Αὐτ. φέρεται τὰδε· «ἡ μὲν τὸ κατὰ τοῦτου ἢ τούτου σημαίνουσα καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἡ δὲ τὸ κατὰ τὸ ἐνὶ ἢ πολλοῖς, οἷον ἀνθρώπος ἢ ἄνθρωποι». Ἐνταῦθα πρῶτον μὲν παρατηροῦμεν τὴν χρῆσιν τῶν πτώσεων γενικῆς καὶ δοτικῆς ἂν καὶ ἄνευ τῆς ὀνομασίας γεν. καὶ δοτ. δεύτερον δὲ τῶν ἀριθμῶν ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἄνευ ἐπίσης τοῦ οἰκείου ὀρισμοῦ ἐν. καὶ πληθ. Ἐν τῷ Ὀργάνῳ ὁμοῦς ἡ πτώσις ἔχει εὐρύτεραν ἔννοιαν, περιλαμβάνουσιν καὶ πάντα τὰ ἐξ ὀνομάτων παράγωγα. Οὕτως ἐν Κατηγ. κ. 1 «τὰ παρώνυμα λαμβάνονται ὡς πτώσεις» ἐν δὲ κ. 8 «τὰ ἐπίθετα καλοῦνται παρώνυμα, ὥστε καὶ ταῦτά εἰσι πτώσεις». Τὸ δὲ ἐπίρρημα καλεῖται κατ' ἐξοχὴν πτώσις, Τοπ. Α', 4 Β'. Ῥητ. Γ', 9 ἐνθα καὶ ὄνομα καλεῖται, οἷον τὸ καλῶς εἶναι πτώσις τοῦ καλός. Παρατηρητέον δὲ, ὅτι τέσσαρες εἶναι αἱ πτώσεις μετὰ καὶ τῆς κλητικῆς. Καὶ ἐν μὲν τῷ προμνημονευθέντι χωρίῳ περ. Ἑρμ. κ. 2 παρατηρήσαμεν τὴν χρῆσιν τῶν πτώσεων γεν. καὶ δοτ. Φίλωνος καὶ Φίλωνι. Ἐν δὲ Ἑλεγχ. Σοφ. 1 κ. 13 ἀναγινώσκομεν ταῦτα· τοῦ μὲν οὖν ἄρρενος καὶ θήλειος διαφέρουσιν αἱ πτώσεις ἅπασαι, τοῦ δὲ μεταξὺ αἱ μὲν, αἱ δ' οὐ δοθέντος δὲ τοῦτο, συλλογίζονται ὡς εἰρημένοι τοῦτον· ὁμοίως δὲ καὶ ἄλλην πτώσιν ἂντ' ἄλλῃς· ὁ δὲ παραλογισμὸς γίνεται διὰ τὸ κοινὸν εἶναι τοῦτο πλείονων πτώσεων· τὸ γὰρ τοῦτο σημαίνει ὅτε μὲν οὗτος, ὅτε δὲ τοῦτον· δεῖ δὲ ἐναλλάξ σημαίνειν μετὰ μὲν τοῦ ἔστι τὸ οὗτος μετὰ δὲ τοῦ εἶναι τὸ τοῦτον» ὥστε ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ βλέπομεν τοὺς τύπους πτώσεων ὀνομαστ. καὶ αἰτιατ. οὗτος καὶ τοῦτον. Πρὸς τῇ αἰτιατικῇ ἄρα λαμβάνεται καὶ ἡ ὀνομαστικὴ ὡς πτώσις, ἂν καὶ ἐν τῷ προμνημονευθέντι χωρίῳ π. κ. 2 διέκρινεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν πτώσεων, ὄνομα καλέσας αὐτήν· διότι λέ-

γει «τὸ δὲ Φίλωνος ἢ Φίλωνι καὶ ὅσα τοιαῦτα οὐκ ὀνόματα, ἀλλὰ πτώσεις ὀνόματος» ὅπερ ὄνομα ἐστὶν ἐνταῦθα ἡ ὀνομαστικὴ. Θετέα ἐν τούτοις αὐτῇ ὡς πρώτη πτώσις τοῦ οὐσιαστικοῦ, καθάπερ ὡς πρώτη πτώσις τοῦ ῥήματος θετέον τὸ πρῶτον ἐνικὸν πρόσωπον.

Ὁ ἔρος ἐγκλίσις κατὰ τὴν μετὰ ταῦτα σημασίαν ὡς παρὰ Διονυσίῳ Ἀλικαρνασσεῖ, τὴν καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἰσχύουσιν, δὲν ὑπῆρχε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ἀλλ' οἱ τύποι τισσάων ἐγκλίσεων δὲν ἔλειπον παρ' αὐτοῖς. Οὕτω παρὰ Διογ. Λ. 9, 250 φέρεται τὰδε «Πρωταγόρας διελίε τε τὸν λόγον πρῶτος εἰς τέσσαρα εὐχολήν, ἐρώτησιν, ἀπόκρισιν, ἐντολήν.» Ταῦτα δὲ παραβλητέα πρὸς τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους Ποιητ. κ. 21 «τῶν δὲ περὶ τὴν λέξιν . . . οἷον τὸ ἐντολή καὶ τὸ εὐχή καὶ διήγησις καὶ ἀπειλή καὶ ἐρώτησις καὶ εἴτι ἄλλο τοιοῦτον. Τί γὰρ ἂν τις ὑπολάβῃ ἡμαρτηθεῖν, 2 Πρωταγόρας ἐπιτιμᾷ, ὅτι εὐχεσθαι οἰόμενος ἐπιτάττει εἰπών. Μῆνιν ἄειδε θεά. Τὸ γὰρ κελεύσας φασὶ ποιεῖν τι ἢ μὴ ἐπίταξις ἐστὶ. Καίτοι δὲ ταῦτα ὑπὸ ῥητορικὴν πάντως ἐκληπτέα ἔννοιαν, οὐχ' ἥττον ὁμοῦ καὶ ὑπὸ γραμματικὴν δύνανται νὰ ἐκληφθῶσι, τείνοντα νὰ διακρίνωσι τοὺς διαφόρους τοῦ ἐκφράζεσθαι τρόπους, εὖς οἱ μετὰ ταῦτα ἐγκλίσεις ὀνόμασαν.

Κατ' ἀρχὰς ἡ διάκρισις τῶν χρόνων ὑπῆρχεν ἐν αὐταῖς τοῖς διαφόροις τύποις τῶν ῥημάτων, ἀλλὰ δὲν ὠρίζοντο ἢ διὰ κοινοῦ τινος ὀρισμοῦ. Οὕτως ὁ Πλάτων Σοφ. σ. 262 «δηλοὶ ἤδη ποῦ τότε περὶ τῶν ὄντων ἢ γιγνομένων ἢ γεγονότων ἢ μελλόντων. Οὐδὲ δ' Ἀριστοτέλης ὥρισε σαφέστερον τὰ περὶ τῶν χρόνων. Οὕτως ἐν Ποιητ. κ. 2 δύο μόνον χρόνους ἀναφέρει τὸν παρόντα χρόνον καὶ τὸν παρεληλυθότα. Ἐν δὲ τῇ Ἑρμην. κ. 3,¹ μόνον τὸν ἐνεστώτα θεωρεῖ ὡς ῥῆμα, τοὺς δὲ λοιποὺς χρόνους ὡς πτώσεις ῥήματος καὶ τοῦ πέραν χρόνου σημαντικούς· κ. 2 «τὸ δ' οὐκ ἄνθρωπος οὐκ ὄνομα· οὐ μὲν οὐδὲ καίτι τε ὄνομα ὅτι δαί καλεῖν αὐτό· οὔτε γὰρ λόγος, οὔτε ἀπόφασις ἐστὶν, ἀλλ' ἔστω ὄνομα ἀόριστον. Ἐν δὲ κ. 11 ἀναφέρει τοὺς κυριωτέρους τύπους τοῦ ῥήματος λέγων «τὸ γὰρ ἐστὶν ἢ ἔσται ἢ ἦν ἢ γίγνεται ἢ ὅσα τοιαῦτα ῥήματα ἐκ τῶν κειμένων ἐστίν· ἦτοι τῆς αὐτῆς τῷ ἐνεστώτι φύσεως· καὶ κατωτέρω, τοὺς ἐκτὸς χρόνους. Ἐν δὲ τῷ ὀρισμῷ τούτῳ ὡς καὶ ἐν τῷ πέραν χρόνος ὁ ἐνεστώς θεωρεῖται ὡς ὁ πρῶτος καὶ κύριος χρόνος. Οὐδεμίαν ὁμοίαν ἄλλην τῶν ἐν τῇ γραμματικῇ εὐχρήστων κλήσεων τῶν διαφόρων χρόνων φαίνεται παρ' Ἀριστοτέλει πλὴν τῶν ὁ παρὼν καὶ ὁ παρεληλυθὼς χρόνος· διότι τὸ ἐν

¹ Τὸ ὑγιανεῖ καὶ ὑγιάνεν οὐ ῥῆμα, ἀλλὰ πτώσεις ῥήματος· διαφέρει δὲ τοῦ ῥήματος, ὅτι τὰ μὲν τὸν παρόντα προσημαίνει χρόνον, τὰ δὲ τὸν πέραν.

κ. 2 τῆς Ἑρμην. ἀόριστον ῥῆμα ὑπὸ διαλεκτικὴν ἔννοιαν καλεῖ οὕτω κ. 3 «τὸ δὲ οὐχ ὑγιαίνει· καὶ τὸ οὐ λάμνει οὐ ῥῆμα λέγω ἀλλ' ἔστω ἀόριστον ῥῆμα». καθάπερ καὶ ἀόριστον ὄνομα καλεῖ, ὡς ἐν τῷ προμνημονευθέντι χωρίῳ περὶ Ἑρμ. κ. 2.

Τὸ ἐνεργητικὸν καὶ παθητικὸν γένος τῶν ῥημάτων οὐδαμοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους μνημονεύεται ὑπὸ γραμματικὴν ἔννοιαν· οὐδὲ αἱ ὀνομασίαι αὐτῶν ἐνεργητικὸν καὶ παθητικὸν, αἱ ἐν χρήσει ἐν τῇ νεωτέρᾳ γραμματικῇ, φαίνονται ἔχουσαι παρ' αὐτῷ ταύτην τὴν ἔννοιαν. Ἐν δὲ ταῖς κατηγορίαις ἢ κατηγορήμασιν, ὡς ἐνάτη τούτων μνημονεύεται τὸ ποιεῖν καὶ πάσχειν, οἷον τὸ θερμαίνειν καὶ θερμαίνεσθαι, ψύχειν καὶ ψύχεσθαι, ἅτινα ἄπτονται πῶς τῆς γραμματικῆς ἐννοίας. Ἡ αὐτὴ διάκρισις φέρεται ἐν Ἑλεγχ. Σοφ. 1 κ. 3 «ὅταν τὸ μὴ ταῦτόν ὡσαύτως ἐρμηνεύηται, οἷον τὸ ἄρρεν θῆλυ ἢ τὸ θῆλυ ἄρρεν ἢ τὸ ποιοῦν ποσὸν ἢ τὸ ποιοῦν πάσχον. Ὀλίγω δὲ κατωτέρω αὐτ. σαφῶς διακρίνονται τὰ οὐδέτερα ἀπὸ τῶν ἐνεργητικῶν: ἢ τὸ διακεῖμενον ποιοῦν» καὶ: οἷον τὸ ὑγιαίνειν ὁμοίως σχήματι τῆς λέξεως λέγεται τῷ τέμνειν ἢ οἰκοδομεῖν· καὶ τοι τὸ μὲν ποιοῦν τι καὶ διακεῖμενόν πῶς δηλοῖ, τὸ δὲ ποιοῦν τι.

Ἐκ τῶν εἰρημένων δηλον, ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἔξοχον τοῦ Ἀριστοτέλους ἐργασίαν πολλοῦ ἔδειτο ἔτι ἡ γραμματικὴ, ἵνα φθάσῃ εἰς τὴν τελειότητα· διότι ἠλλείπει ἔτι αὐτῇ ἡ πλήρης τῶν τοῦ λόγου μερῶν διαίρεσις, ἠλλείπει ὁ λόγος καὶ ἡ τάξις τῶν διαφορῶν εἰδῶν τῶν κλίσεων, ἠλλείπει τέλος ἡ ὠρισμένη ὀνομασία ὧν τῶν μερῶν τοῦ λόγου καὶ τῶν πτώσεων. Εἰς συμπλήρωσιν τῶν ἠλλείψεων τούτων μεγάλως ἐργάσθη ἡ Σχολὴ τῶν Περιπατητικῶν· διότι δὲν εἶνε ἐκ τῶν ἀγνώστων, ὅτι οἱ περὶ τὸν Ἀριστοτέλην, οὐ μικρὸν πρὸς τοῦτο ἐμόχθησαν. Πρῶτος πάντων ὁ Θεοδέκης κατὰ Κυντιλιανὸν καὶ Διονύσιον ἡσχολήθη εἰς τὴν διαίρεσιν τῶν μερῶν τοῦ λόγου· ὁ Ἀριστόξενος ἐδίδασκε περὶ μουσικῆς φύσεως τῶν στοιχείων καὶ περὶ τόνων. Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἔγραψε γραμματικὰ κατὰ Διογένη τὸν Λαέρτιον. Ἀλλὰ διασημότερος πάντων ἦτο ὁ Θεόφραστος, ὅστις σπουδαίως ἡσχολήθη περὶ τὰ γραμματικά. Ὁ Σιμπλίκιος εἰς Ἀριστοτ. Κάταγ. σ. 8 λέγει «αἱ ἀπλᾶί φωναί, αἱ σημαντικαὶ τῶν πραγμάτων καθὼς σημαντικαὶ εἰσιν, ἀλλ' οὐ καθὼς λέξεις ἀπλῶς· καθὼς μὲν γὰρ λέξεις, ἄλλως ἔχουσι πραγματείας, ὡς ἐν τῷ περὶ λόγου στοιχείῳ, ὅτι Θεόφραστος ἀνακινεῖ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν γεγραφότες, οἷον πρότερον ὄνομα καὶ ῥῆμα τοῦ λόγου στοιχεῖα ἢ καὶ ἄρθρον καὶ σύνδεσμος καὶ ἄλλα τινά.» Διονύσιος δὲ ἐν τῷ περὶ συνθέσεως λέξεων σ. 212 «εἴρηται δὲ τίνα περὶ τούτων καὶ Θεοφράστῳ κοινότερον ἐν τοῖς περὶ λέξεων· ἐνθα ὀρίζει, τίνα

ὀνόματα φύσει καλὰ, παραδείγματος ἕνεκα, ὧν συντεθειμένων καλὴν εἶναι οἶεται καὶ μεγαλοπρεπῆ γενέσθαι τὴν φράσιν, καὶ αὖθις ἕτερα μικρὰ καὶ ταπεινὰ, ἐξ ὧν οὔτε ποῖημα χρηστὸν ἔσεσθαι φασιν, οὔτε λόγον.» Ἐγραψε δὲ ὁ Θεόφραστος καὶ περὶ μέτρων καὶ σολοικισμῶν. Μετὰ τοῦτον ἔρχεται ὁ ἐπίσης σπουδαῖος καὶ σύγχρονος τοῦ Θεοφράστου Πραξιφάνης, οὗτινος ὡς πρὸς τὴν γραμματικὴν ἐν μόνον χωρίον σώζεται παρὰ Δημητρίου Φιλ. § 57 ἔχον οὕτως «Καθόλου γὰρ ὥσπερ ὁ Πραξιφάνης ἀντὶ μυγμῶν περιελαμβάνοντο οἱ τοιοῦτοι σύνδεσμοι (δὴ, νῦν καὶ τὰ τοιαῦτα) καὶ στεναγμῶν ὥσπερ τὸ αἰ, αἰ καὶ τὸ φεῦ· Ταῦτα μὲν ἐν ὀλίγοις περὶ τῶν Περιπατητικῶν, οἵτινες καὶ τοὶ σπουδαῖως ἐργασθέντες, δὲν ἡδυνήθησαν νὰ συμπληρώσωσιν ὅλας τὰς ἠλλείψεις τῆς γραμματικῆς.

Οὕτω δὲ, καὶ παρὰ τοῖς Περιπατητικοῖς οὐχ εὐρόντες τελείαν τὴν διδασκαλίαν τῆς γραμματικῆς, ἐρχόμεθα ἐπὶ τοῖς Στωϊκοῖς, οἵτινες πρὸ τῆς ἀκμῆς τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς τὰ μέγιστα συνεισένεγκον εἰς τὰ γράμματα, ὡς μαρτυροῦσι πολλὰ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων μαρτυρίαι· διότι πρῶτοι οἱ Στωϊκοὶ διὰ τῶν ὅρων τῆς ἑαυτῶν φιλοσοφίας τὴν ἐπιστήμην τῆς γλώσσης ἀνέσωσαν καὶ πρῶτον μέρος τῆς διαλεκτικῆς ἔθηκεν τὸ περὶ φωνῆς Διογ. Λαερτ. 7, σ. 174 «εἶναι δὲ τῆς διαλεκτικῆς ἰδίον τόπον καὶ τὸν προειρημένον περὶ αὐτῆς τῆς φωνῆς, ἐν ᾧ δείκνυται ἡ ἐγγράμματος φωνὴ καὶ τίνα τὰ τοῦ λόγου μέρη καὶ περὶ σολοικισμοῦ καὶ βαρβαρισμοῦ καὶ ποιημάτων καὶ ἀμφιβολιῶν καὶ περὶ ἐμμελοῦς φωνῆς καὶ περὶ μουσικῆς καὶ περὶ ὅρων καὶ διαιρέσεων· σ. 117 «τῆς δὲ διαλεκτικῆς θεωρίας συμφώνως δοκεῖ τοῖς πλείστοις ἀπὸ τοῦ περὶ φωνῆς ἰνάρχεσθαι τόπου. Ἀπολλων. Περ. Συνδ. «Εἰς Ἑλληνικὴν παράδοσιν ἀναγνωσμάτων, ἧς οὐδὲ κατ' ὀλίγον ἐπιψάυει ὁ παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς περὶ φωνῆς λόγος». Ἐστήμινε δὲ παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς ἡ λέξις φωνὴ ἐνάρθρον φωνὴν ἀντίθ. τῷ λέξις, ἣν πάλιν διέκρινον ἀπὸ τοῦ λόγου καὶ τῆς διαλέκτου. Καὶ ἡ μὲν λέξις ἐστήμινεν οἰκνυμένη πλοκὴν φύγγων, δυναμένην γράφεσθαι, καὶ περ ἐστερημένην ἐννοίας, λόγος δὲ πᾶν τὸ ἐκφωνούμενον, ἐν ᾧ ὑπάρχει ἔννοια καὶ λόγος, διάλεκτος τέλος τὰ κατὰ ἔθνη διάφορα γλωσσικὰ ἰδιώματα (λέξεις κεχαρραγμένα ἔθνικῶς ἢ ἑλληνικῶς.)

Ὡς πρὸς τὴν εἰς τέσσαρα διαίρεσιν τῶν τοῦ λόγου μερῶν ὁ Διονύσιος καὶ ὁ τούτῳ ἐπόμενος Κυντιλιανὸς ἀποδίδουσι ταύτην τοῖς Στωϊκοῖς, ὡς προαίρηται, διότι ἴσως δὲν ἐγίνωσκον τὸ μόνον χωρίον τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐν ᾧ αὕτη φέρεται, εἰ καὶ εἰσιν οἱ ἀντιδοξοῦντες, οὐ δυνάμενοι νὰ ἐννοήσωσι πῶς ὁ Διονύσιος ἡγνᾷ αὐτό. Τούτου δὲ τεθέντος ζητητέον ἂν οἱ πρῶτοι συγγραφεῖς τῆς Στωϊκῆς διδασκαλίας ἐνέμειναν τῇ Ἀριστοτελικῇ

διαίρεσει· διότι οὕτως εὐκόλως καταννοηθήσεται πῶς ὁ Διονύσιος ἀποδίδωσιν αὐτοῖς ἐκεῖνο, ὅπερ παρ' Ἀριστοτέλους ἔλαβον. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀντιμάχεται χωρίον, ὅπερ τὰ μέγιστα βαρύνει Διογένης τοῦ Λαέρτιου ἐν βίῳ Ζήνωνος 1, 7, σ. 174: Τοῦ λόγου ἐστὶ μέρη πέντε, ὡς φησι Διογένης τε ἐν τῷ περὶ φωνῆς καὶ Χρύσιππος. Ὄνομα, προσηγορία, ῥῆμα, σύνδεσμος, ἄρθρον, ὃ δὲ Ἀντίπατρος καὶ τὴν μεσότητα τίθουσιν ἐν τοῖς περὶ λέξεων καὶ τῶν λεγομένων.» Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Χρύσιππος καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Διογένης ὁ Βαβυλώνιος ἀναφέρονται ὡς εὐρέται νέας διαιρέσεως, πιθανόν ἐστίν, ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Στωϊκῆς αἵρέσεως Ζήνων καὶ Κλεάνθης δὲν εἶχον ἀποχωρισθῆ ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους. Δικαίως λοιπὸν τὰ τοῦ Διονυσίου περὶ συνθέσ. λέξ. σ. 20 «εἴθ' οἱ μεταγενέστεροι τὰ προσηγορικὰ διελόντες ἀπὸ τῶν ὀνομαστικῶν πάντα ἀπεφάναντο τὰ πρῶτα μέρη» ἀναφέρεται εἰς τὸν Χρύσιππον, εἰς δὲ ἄλλον νὰ ἀποδοθῇ καὶ τὸ τοῦ Πρισιανοῦ 1, σ. 574 «Secundam Stoicos quinque sunt orationis partes, nomen, appellatio, verbum, pronomen sive articulus, conjunctio.

Περὶ δὲ τῆς διαφορᾶς τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ προσηγορικοῦ παρὰ Διογένη τῷ Βαβυλωνίῳ Διογένης ὁ Λαέρτιος ἀναφέρει, ὅτι προσηγορικὸν σημαίνει κοινὴν ποιότητα, ὄνομα δὲ ἰδέαν¹ ὡς πρὸς τὸν ὁρισμὸν τοῦ ῥήματος οὐδὲν νέον εὐρίσκομεν παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς ἢ τὴν ἰδίαν χρῆσιν τοῦ ὁρισμοῦ, καθ' ὃν ῥῆμα δηλοῖ ἀσύνθετον κατηγορημα ἢτοι πρῶτην καὶ ἀπλουστάτην πρότασιν ὡς πρὸς δὲ τὸν ὁρισμὸν τῶν συνδέσμων καὶ τῶν ἄρθρων ἡ αὐτὴ παρατηρεῖται ἀντίθεσις ἢ καὶ παρ' Ἀριστοτέλει ἐν τῇ Ποιητ. ὡς προεῖρηται· διότι Διογένης ὁ Λαέρτιος εἴτε τῷ Χρύσιππῳ ἐπιμένους εἴτε Διογένη τῷ Βαβυλωνίῳ λέγει «σύνδεσμος δὲ ἐστὶ μέρος ἄπρωτον, συνδοῦν τὰ μέρη τοῦ λόγου, ἄρθρον δὲ ἐστὶ στοιχεῖον λόγου πτωτικὸν διορίζον τὰ γένη τῶν ὀνομάτων καὶ τοὺς ἀριθμούς.

Τὴν δὲ περαιτέρω ταύτης διαίρεσιν τῶν μερῶν τοῦ λόγου Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασεὺς ἐν τῇ περὶ συνθ. λέξ. κ. 2. σ. 20 ἀναφέρει ὥδε «ἑτέροι δὲ καὶ τὰς ἀντωνυμίας ἀποζεύξαντες ἀπὸ τῶν ὀνομάτων ἕκαστον στοιχεῖον τοῦτο ἐποίησαν· οἱ δὲ καὶ τὰ ἐπιρρήματα διεῖλον ἀπὸ τῶν ῥημάτων καὶ τὰς προθέσεις ἀπὸ τῶν συνδέσμων καὶ τὰς μετοχὰς ἀπὸ τῶν προσηγορικῶν.» Ὁ δὲ Πρισιανὸς V. 1. p. 574 «(Stoici) participium commemorantes verbis participiale verbum vocabant vel casuale nec non etiam adverbia nominibus vel verbis commemorabant, et

¹ Διόν. Θρ. σ. 636, 16 «Κύριόν ἐστὶ τὸ τὴν ἰδίαν οὐσίαν σημαίνον, προσηγορικὸν δὲ ἐστὶ τὸ τὴν κοινὴν οὐσίαν σημαίνον».

quasi adjectiva verborum ea nominabant articulos autem pronominibus commemorantes finitos ea articulos appellabant, ipsos vutem articulos, quibus nos caremus. infinitos articulos dicebant, vel ut alii dicunt, articulos commemorabant pronominibus, et articularia eos pronomina vocabant. Praepositionem quoque Stoici conjunctioni copulantes praepositivam conjunctionem vocabunt. Τὸ ὄνομα προθετικὸς σύνδεσμος διέσωσεν ὁ Ἀπολλώνιος ἐν τῷ περὶ Συνθ. σ. 480. «Εἰ θεόντως αἱ καλούμεναι παρὰ τοῖς γραμματικοῖς προθέσεις παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς προθετικοὶ σύνδεσμοι καλοῦνται ἢ κατ' ἐνίους συνδεσμοειδῆ μέρη.» Οὐδόλως δὲ ἐν ἀμφιβολίᾳ κείτται, ὅτι οἱ Στωϊκοὶ τὰς ἀντωνυμίας εἰδὸς τι τῶν ἄρθρων ἐποίησαν, οὐχὶ δὲ τὰ ἄρθρα μέρος τῶν ἀντωνυμιῶν, ὧν οὐδὲ τὸ ὄνομα φαίνεται ἐν χρήσει ὃν παρ' αὐτοῖς κατὰ Πρισιανὸν p. 910. Διαρρήδην δὲ μαρτυρεῖ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπολλώνιος περὶ Ἀντωνυμ. σ. 4. «Οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς ἄρθρα καλοῦσι καὶ τὰς ἀντωνυμίας, διαφέροντα δὲ τῶν παρ' ἡμῖν ἄρθρων, ἢ ταῦτα μὲν ὠρισμένα ἐκείνα δὲ ἀοριστώδη· «καὶ ἐν τῷ περὶ συνταξ. ὁ δειπνήσας πάλι κοιμάσθω, ἐφ' οὗ ἀοριστώδης ἢ σύνταξις γίνεται τοῦ ἄρθρου, ἐνθεν καὶ οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς τὰ τοιαῦτα μέρη ἀοριστώδη ἐκάλεσαν.»

Τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Πρισιανοῦ εἰς τοὺς Στωϊκοὺς ἀποδιδόμενον ἐπίθετον τῶν ῥημάτων, οὐδαμοῦ εὑρηται παρ' ἑλλήσιν. Ἴσως εἶνε τὸ ῥηματικὸν ἐπίθετον. Τὸ δὲ ἕκτον μέρος τοῦ λόγου, ὅπερ Διογ. Λ. Ζ. σ. 174 τὴν μεσότητα ἀναφέρει εἰς τὸν Ἀντίπατρον, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἴσως ἢ τὰ εἰς ὡς λέγοντα μεσότητος παραστατικὰ Διονυσίου τοῦ Θρακῆς.

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων παραδειγμάτων τῶν ὀνομασιῶν τῶν Στωϊκῶν δῆλον, ὅτι οὗτοι ἠρεύνησαν τὰ ὀνόματα, ἅτινα τὴν ἐσωτερικὴν φύσιν τῶν πραγμάτων σημαίνουσι μᾶλλον, ἢ τὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις γραμματικοῖς καὶ νῦν ἐν χρήσει ὄντα, ἅτινα οὐδὲν ἄλλο ἢ βαθμὸν καὶ λόγον συγγενείας μετὰ τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων ἐμφαίνουσιν οἷον τὴν ἀντωνυμίαν, ὅτι ἀντὶ ὀνόματος τίθεται, τὸ ἐπὶ ῥημα, ὅπερ «ἀπὸ τῆς συντάξεως (μετὰ ῥήματος) μᾶλλον τὴν ὀνομασίαν ἔλαβεν ἢ περ ἀπὸ τοῦ δηλουμένου.» Ἀπολ. Συντ. σ. 7, 14, καὶ τὴν μετοχήν, ἥτις «ἀπὸ τῆς μεθέξεως ὀνόματος καὶ ῥήματος, ὡς τὸ οὐδέτερον ἀποφατικόν ἐστὶ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ» ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν.

Ἰδίως ὅμως ἡσχολήθησαν οἱ Στωϊκοὶ εἰς τὰ ῥήματα καὶ μάλιστα εἰς τοὺς χρόνους, καλέσαντες τὸν ἐνεστώτα χρόνον ἀτέλειον Πρισχ. 7 σ. 816 «quod prior eius pars, quae praeteriit, transacta est deest autem sequens 1 e. futura. Τὸν δὲν παρατατικὸν τέλειον ἐνεστώτα, Πρισχ. σ.

814. Ἀλλ' οἱ ὀρίσμοι οὗτοι τῶν Στωϊκῶν δὲν εὖρον ὑπόδοχὴν καὶ ἡ γραμματικὴ αὐτῶν δὲν ἐγένετο κοινή. Ἴδου τί λέγει περὶ αὐτῶν ὁ Ἀπολλώνιος ἐν τῷ περὶ Συνδ. «οἱ καὶ ὀνόμασιν ἄλλοτρίοις προσχρησάμενοι, ἥπερ τοῖς εἰς γραμματικὴν συντείνουσι, Στωϊκὰς παρεισφένουσι δόξας, ὧν ἡ παράδοσις οὐκ ἔγαν χρειώδης πρὸς τὴν εἰς γραμματικὴν συντείνουσαν τεχνολογίαν. Ταῦτα περὶ τοῦ πρώτου συστήματος.»

("Ἐπεταὶ συνέχεια).

Ο ΑΡΧΑΙΟΣ ΚΑΙ ΝΕΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΤΟΥ ΖΗΝ.

Οἱ φιλοσοφῆσαντες περὶ τῆς ἱστορικῆς πορείας τοῦ πολιτισμοῦ ἰδοῦντες, ὅτι, ἐπειδὴ βρώσεις καὶ πόσις πλείστον συμβάλλονται εἰς διατήρησιν ὑγείας, εὐεξίας, πρῶτιστον τῶν ἀνθρώπων μέλημα, ὑπῆρξεν ἡ ζήτησις εὐμαροῦς καὶ ἀνέτου μεθόδου τοῦ τρώγειν καὶ πίνειν. Διὰ τοῦτον τὸν λόγον, καὶ τῶν περιηγητῶν οἱ ἐπισημότατοι, ἐπισκεπτόμενοι χώρας ἄλλοτρίας, πρῶτιστα καὶ μάλιστα ἡρώτων, τίνι τρόπῳ ἔτρωγε καὶ ἐπινενέκαστον ἔθνος, ὅπως ἐντεθεὶν εἰκάσῃσι περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀγωγῆς, ἥτοι τῆς παιδείας αὐτῶν καὶ τῆς ἡμερώσεως. Ἱστορικὴ ὁμῶς πείρα ἀπέδειξεν, ὅτι οὔτε αἱ ἀπαράιτητοι χρεῖαι τῆς διαίτης πρῶται ἐπληρώθησαν, οὔτε αἱ ἰδέαι περὶ κοσμιότητος τροφῆς καὶ πολυτελείας ἐφάνησαν ἀείψου καὶ πανταχοῦ αἱ αὐταί. Οἱ οἰκονομολόγοι καὶ οἱ αὐτοκαλούμενοι φίλοι τοῦ λαοῦ, ἀυστηρῶς πάνυ, κατέκριναν οἰανδῆποτε τρυφήν, ἀλλ' οὐδέποτε ὥρισαντο τί ἐστὶ τρυφή, ποῦ αὕτη ἄρχεται καὶ ποῦ λήγει ἡ ἀληθινὴ χρεία. Ὁ μὲν Ξενοφὼν ἀναφέρει τὴν παρχμὴν τοῦ περσικοῦ κράτους, οὐ μόνον εἰς τὰ θερμὰ ἐπὶ κρῖνα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν χρῆσιν χειμερινῶν ἐσθῆτων καὶ χειρίδων, διότι οἱ ἀνυπόδητοι καὶ ἡμίγυμνοι Ἕλληνες ὑπελάμβανον πέλ-λας καὶ διφθέρας, ματαίαν καὶ ἐπιβλαβὴ τρυφήν. Οἱ νῦν Εὐρωπαῖοι τοῦναντίον ἀποδοκιμάζουσι τὸν ἱματισμὸν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὡς ἀπρεπὴ καὶ πτωχικόν. Ὡσαύτως εἰς τῶν ἱστοριογράφων τῆς βενετικῆς δημοκρατίας, ψεύγει περικαλλὴ τινὰ σύμβιον λόγον, προσφέρονσαν τῷ στόματι τὰ κρέατα διὰ περονίων καὶ οὐχὶ διὰ τῶν ἰδίων δακτύλων· ἐπιλέγει δὲ, ὅτι «οὐκ ἀπεικότως ἐτελεύτησεν ἁωρία θανάτου, διὰ τὴν σκανδαλώδη καὶ παρὰ φύσιν διαίταν αὐτῆς». Μεσοῦσης τῆς 16 ἑκατονταετηρίδος, τρυφὴ περιττὴ ὑπελαμβάνοντο αἱ θερμάστραι, αἱ πῆλιναι καὶ χαλκαὶ λοπάδες, ἰδίως δὲ αἱ ἀπὸ δρυῖνων ξύλων οἰκίαι, διότι δῆθεν ἐν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις

ἤρχοντο οἱ ἄνθρωποι εἰς τοίχους οἰστοπλέκτους. Ἐν Σκωτῆ ἐπίσκοποι καὶ ἄλλοι ἱεράρχαι ἀπηγόρευον τοῖς μοναχοῖς τὴν χρῆσιν τῶν περονίων, ὡς ἄθιον τρυφήν, ἀφ' οὗ πέντε δακτύλοι ἤρχοντο νὰ λαμβάνωσιν ἐκ τῶν ξυλίνων πινακίων καὶ προσφέρωσιν εἰς τὸ στόμα τὰ ἐδάσματα. Σήμερον οἱ παῖδες τιμωροῦνται, ἐὰν ἐμβάψωσι τοὺς δακτύλους εἰς πινακία· οἱ σεμνοὶ διδάσκαλοι πάσης ἀληθινῆς ἡμερώσεως Ἕλληνες, οἱ ἄβροι Αἰγύπτιοι καὶ Βαβυλώνιοι, οἱ περὶ τὴν τροφὴν λιχνότατοι Ῥωμαῖοι ἠγνόουν τὴν χρῆσιν μαχαιρίων, περονίων, κοχλιαρίων καὶ λεκανίων. Ἰνδική, Σινική, Αἴγυπτος, Βαβυλωνία νομίζονται ἀρχαιόταται ἐστὶναι τοῦ πολιτισμοῦ, διότι πλείστα μὲν ἐπενόησαν ὑποκείμενα τρυφῆς, ἀνεκάλυψαν δὲ πυρίτιδα, νυκτικὴν πυξίδα, ὕαλον, τυπογραφίαν, χαρτοποιαν, ὑφαντικὴν καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν ἐπιστημῶν· ἀλλ' οὐδὲν ἐγένεσκον περὶ τῶν ὀργάνων τῆς τραπέζης· καὶ σήμερον δὲ οἱ Σῖναι τρώγουσι μεταχειριζόμενοι σκυταλίδας καὶ ῥαβδίδια. Τὰ ὀνόματα τῶν μυρίων τοῦ σώματος μελῶν, αἱ πρῶτισται καὶ πολυαριθμόταται ἰδέαι καὶ ἡ λατρεία τῶν τῆς φύσεως δυνάμεων φαίνονται παρηγμέναι ἐκ τῆς σανσκριτῆς· ἀλλ' ἡ εὐσύνθετος αὕτη, κατὰ τὰ διανοήματα καὶ τὰς εἰκόνας πλουσιωτάτη γλῶσσα, οὐδὲν εὖρε νὰ ἐπιθέσῃ ὄνομα εἰς κοχλιάρια, μαχαίρια, περόνια. Οἱ λεπτότατοι τὴν ἀκοὴν Ἕλληνες, οἱ ῥαδίως διακρίνοντες πᾶν ῥυθμικὸν ἢ μελωδικὸν πλημμέλημα ποιητῶν, ἡθοποιῶν καὶ ῥητόρων, οἱ μέχρις ὑπερβολῆς τρυφηλοὶ Ῥωμαῖοι ἐχρῶντο κρεάγραις, πυράγραις, δικράνοις, θρίναξι κλπ. ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς περονίοις. Ἐμείναν δὲ ταῦτα ἄγνωστα ἀμφοτέροις τοῖς κλασικοῖς λαοῖς, ὡς καὶ τὰ παρ' ἡμῖν «βρακία», τὰ «ὑποκάμισα», τὰ «στιβάκια», τὰ «γιλέκια», τὰ ἐπανωφόρια καὶ οἱ πῆλοι· διότι μόνον ἐν τοῖς πολέμοις καὶ ταῖς ἀποδημίαις ἐκαλύπτοντο τὴν κεφαλὴν, ἐφόρουσαν δὲ οἱ ἵππεῖς τῶν ὑποδήματα. Τὰ κρέατα, καλῶς ἐψημένα καὶ καταμειν-λισμένα ὑπὸ τοῦ δαιτροῦ, ὅστις μόνος ἐκέκτητο μάχαιραν, προετίθεντο ἐπὶ χαμαὶ κειμένου πίνακος, ὁπόθεν οἱ συνδαιτηγόμενοι τὰ ἥρπάζον διὰ τῶν δακτύλων· δσάκις εἶχον χρεῖαν κοχλιαρίου ἐποιοῦντο αὐτὸ αὐτοσχέδιον ἐκ τοῦ κοίλου ἄρτου, ὃν ἔρριπτον κατόπιν ὑπὸ τὴν τράπεζαν. Κατὰ τὸν ἀηδῆ τοῦτον τρόπον ἤριστων Μιλτιάδης καὶ Περικλῆς, Ἀριστοτέλης καὶ Ἀλέξανδρος, Ἰούλιος καὶ Αὐγουστος Καίσαρ! Περὶ τὰ τέλη τῆς 15 ἑκατονταετηρίδος ἐνιαχοῦ τῆς Ἱταλίας ἐγένετο χρῆσις περονίων· Καίσαρες ὁμῶς καὶ ἀγρόται, Πάπαι καὶ ἐπαῖται μοναχοί, ἔτρωγον διὰ τῶν δακτύλων. Ἱταλὸς διατρίψας ἐπὶ τινι χρόνῳ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ σοφοῦ τῶν Οὐγγρων βασιλέως Ματθία, ἐξάγει ὡς ἰδιαιτάτον αὐτοῦ πλεονέκτημα βασιλικῆς ἀξιοπροεπείας, ὅτι ἐν τῷ ἀρίστῳ καὶ τῷ δειπνῷ δὲν μολύνει

τοὺς δακτύλους του, ὡς οἱ κεκαλλωπισμένοι ἀδελικοὶ τοῦ. Ἐκατὸν ἔτη ὕστερον αὐτοὶ οἱ Γάλλοι συνέτασσον δηκτικὰς σατύρας κατὰ τοῦ εἰσα-
χθέντος εἰς τὴν ἀδελικὴν τράπεζαν περονίου· οἱ Ἀγγλοὶ ἐσκώπτουν τοὺς
Ἰταλοὺς προσαγορεύοντες αὐτοὺς χαλκοδοντοφόρους· οἱ δὲ καθολικοὶ
Ἰσπανοὶ ἐξηκολούθουν μιμούμενοι τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, τοὺς Ἀποστόλους
καὶ τοὺς Ἀγίους. Ἡ κλασικὴ ἀρχαιότης ἀποβάλλει πολὺ τῆς λαμπρότητος,
ἢ εὐφάνταστος ῥωμαντικότητος τοῦ μεσαιῶνος ἀποβάλλει πολλὰ τῶν αὐτῆς
γοήτρων, ὅταν τις ἀναπολήσῃ κατὰ νοῦν τὰ συμπόσια αὐτῶν. Οἱ Ἕλλη-
νες ἐδημιούργησαν τέχνας καὶ ἐπιστήμας, ῥυθμίσαντες ἅπαντα σχεδὸν
τὰ εἶδη τοῦ ἐπιστητοῦ· ἀλλ' ὁ τῶν νεωτέρων βίος εἶναι ἀνθρώπινώτερος,
ὡς ἐπαρκῶν εἰς τὰς ζωϊκὰς καὶ ζωώδεις χρεῖας διὰ λεπτοτέρων καὶ εὐ-
φυστέρων ὀργάνων. Ἐκ τοιαύτης ἐλλείψεως προέκυψαν οὐκ ὀλίγαι παρεκ-
τροπαὶ τῆς ἀσελγείας. Ὁ ἀνθρωποπρεπὲς κρίνων νὰ ἐμβάλλῃ τοὺς δακτύ-
λους εἰς τὸν ζώμῳ, νὰ κάθῃται παρὰ τὴν τράπεζαν ἡμίγυμνος, νὰ ἐπισω-
ρεύσῃ κύκλῳ αὐτοῦ πᾶν εἶδος ῥυπαρότητος καὶ δὴ καὶ νὰ ἐμῇ ἐπὶ τῆς
τραπέζης οὐδαμῶς ἐσκανδαλίζετο ἐξοκέλων εἰς ἀκόλαστον κοιλιοδοιχείαν.
Ὁ ἄνευ αἰδοῦς ἡμίγυμνος καθήμενος παρὰ τὴν τράπεζαν, δὲν ἠσχύετο
νὰ παραλαμβάνῃ ἑταίρας καὶ χαμαιτύπας πρὸς καλλωπισμὸν τοῦ συμπο-
σίου. Μαχαίρια, περόνια, κοχλιάρια, τραπέζομάνδουλα, χειρόμακτρα, στη-
ρίγματα μαχαίριων κλπ. ὅσον καὶ ἂν φανῶσι μικρά, εἶναι σφυγμόμετρον
τῆς καθόλου ἐπιδόσεως ἀξιοπρεποῦς βίου δημοσίου καὶ κοινωνικοῦ. Πέ-
ρόνια καὶ ἡλοι εἶναι οἱ ἱεροὶ καὶ διαπρύσιοι κήρυκες τοῦ πολιτισμοῦ, ἃ τε
διεγείροντες παρὰ τοῖς ἀπαιδεύτοις καὶ ἀγροῖς λαοῖς ἀνάγκας τέως ἀγνώ-
στους καὶ πόθον νὰ καταστήσωσι τὸν ἑαυτῶν βίον τερπνότερον διὰ βελ-
τιόνων ὀργάνων. Ὁ ἀναλογιζόμενος ὁπόσας χημικὰς προπαρασκευὰς, ὁπό-
σας κατεργασίας ἀπαιτοῦσιν ὁ κασιτέρος, ὁ σίδηρος, ὁ χάλυψ εἰς παρα-
γωγὴν τῶν πολυειδῶν τούτων ὀργάνων, ὁ λαμβάνων δὲ συγχρόνως ὑπ'
ὄψιν ὁπόσον τεραστίως ἀνεπτόχθη διὰ τούτων ἐμπόριον καὶ βιομηχανία,
δὲν ἀμφιβάλλει περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λεγομένων.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ.

Κρίσις τοῦ Νικοδημείου ἀγῶνος.

Τῇ 23ῃ π. μηνὸς, κατὰ τὰ προκηρυγμένα, ἀνεγνώσθη ἐν τῇ αἰθούσῃ
τοῦ Βαρθολαίου Λυκείου ὑπὸ τοῦ γραμματέως τοῦ Συλλόγου κ. Πλ. Σκορ-
δέλη ἡ κρίσις τοῦ Νικοδημείου ἀγῶνος. Ὡς γνωστὸν, ὁ ἀγὼν οὗτος ἦν
περὶ συγγραφῆς τριῶν βιβλίων, ἃ πῖνα σκοποῦσι τὸ μὲν νὰ διεγείρῃσι τὸ
ἐνδιαφέρον τοῦ ἑλλήν. λαοῦ πρὸς τὰς «φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς πρα-
κτικὰς τέχνας», τὸ δὲ νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν παρ' αὐτῷ τε καὶ τῇ μα-
θητικῇ νεότητι διάδοσιν καὶ ἐμπέδωσιν «ὕγιων ἀρχῶν ἠθικῆς».

Κατὰ τὴν λίαν μακρὰν, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐμβριθῆ κρίσιν τῆς τριμελοῦς
ἀγωνοδίκου ἐπιτροπείας, ἀποτελεσθείσης ὑπὸ τῶν κκ. Χρ. Παπαδοπούλου
διευθυντοῦ τοῦ διδασκαλείου, διὰ τὰ ἠθικὰ πονήματα, Ὁθωνος Φριδερί-
κου καθηγητοῦ, καὶ Π. Γεννάδιου, γεωπόνου, διὰ τὰ φυσικὰ καὶ βιομη-
χανικά, οὐδὲν τῶν δακτῶ συναγωνισθέντων πονημάτων ἐκρίθη ἄξιον τοῦ
ᾠλου.

Καθὰ δὲ ἐν τῇ ἐπιλόγῃ ὁ γραμματεὺς τοῦ συλλόγου εἶπε λυπηρὸν εἶναι
βεβαίως ὅτι καὶ ἐφέτος, τὸ τρίτον ἤδη, οὐδὲν τῶν πρὸς κρίσιν ὑποβλη-
θέντων ἐν τῷ ἀγῶνι ἔργων ἐκρίθη βραβεύσεως ἄξιον· ἀλλὰ τοῦτο μαρτυ-
ρεῖ δύο τινά, πρῶτον τὴν σπουδαιότητα τῶν θεμάτων τοῦ ἀγῶνος καὶ
δεύτερον τὴν δικαίᾳ τῷ λόγῳ ἀυστηρότητα τῶν κριτῶν ἐπιθυμούντων
μετὰ τοῦ συλλόγου παντὸς ν' ἀποδοθῇ τὸ ἀριστεῖον εἰς ἔργα ἀντάξια μὲν
τῆς προαιρέσεως καὶ τῆς ἀριστείας τοῦ ἀειμνήστου ἀγωνοθέτου, τιμῶντα
δὲ τοὺς ἀριστεύσαντας συγγραφεῖς καὶ τὸν διδασκαλικὸν Σύλλογον, ὑπὸ
τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ ὁποίου τελεῖται ὁ ἀγὼν.

— Συνεπεῖα ἐγκυκλίου τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργείου, τῇ αἰτή-
σει τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου ἀποσταλείη πρὸς τὰς ἀπάσας τὰς ἐν τῇ Ἀνα-
τολῇ προξενικὰς ἀρχὰς τῆς Α. Μεγαλειότητος, πρῶτος ὁ ἐν Ταυρίδι τῆς
Περσίας Προξένος κ. Χριστοφ. Πίσσας ἀξιεπαίνους καὶ δραστηρίως ἐνεργή-
σας παρὰ τοῖς ἐκεῖ εὐαρίθμοις ὁμογενέσι συνεπλήρωσι τὸ οὐκ εὐκαταφρό-
νητον ποσὸν δραχμῶν πεντακοσίων, αὐτὸς δοὺς τὸ ἀξιοζήλον παράδειγμα
καὶ γενναίως καταβαλὼν τὸ ἥμισυ τῆς εἰσφορᾶς, ἣν διὰ τοῦ ἀνταῦθα θείου
του ἡτραπεγοῦ Πίσσας διεβίβασε πρὸς τὸν Σύλλογον.

Τὸ δένδρον τῆς πολιτείας.

Εὐφυὲς πολιτειολόγος ἐποίησε τὴν δε τὴν παραβολὴν ἡ ὅλη πολιτεία φαίνεται ὁμοιάζουσα δένδρῳ ὑψηλῷ καὶ ἀμφιλαφεῖ. Ὑπερτάτη εἰς τὸν οὐρανὸν ὑψοῦται ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων φωτιζομένη ἡ κορωνίς. Ἰσχυροὶ κλάδοι, γενναίως πρὸς κεραυνοὺς καὶ θυέλλας ἀντέχοντες εἶνε ὁ στρατός. Θαλοὶ ἐπὶ τοῦ δένδρου εἶνε οἱ εὐπατρίδαι. οἱ εὖ γεγονότες καὶ εὖ ἡγμένοι, οἱ ἀληθεῖς ἄριτοι. Χλοεροὶ κλώνες εἶναι οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ ἐπιστήμονες. πτηνὰ φαιδρῶς ἐπὶ τοῦ δένδρου περιπετόμενα καὶ ὑπὸ τὴν φυλάδα ἡδέως ἄδοντα εἶνε οἱ καλλιτέχναι καὶ οἱ ποιηταί. καρποὶ δὲ ἀγλαῶτατοι καὶ εὐχυμοὶ εἰσὶν οἱ ἄνδρες τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας. Ἐν τοῖς ἐγκάτοις τῆς γῆς λανθάνει ἀόρατος καὶ ἀκοσμος ἡ τραχεῖα καὶ πολυσχιδὴς ῥίζα, εἰς τὴν στηρίζεται τὸ δένδρον. Τοιαύτη ῥίζα ἐν τῇ πολιτείᾳ ὁμολογεῖται ὁ λαός. Καὶ ἡ ῥίζα ὅμως θὰ ᾔτο βαθυτέρα καὶ ἡ κορωνίς ὑψηλοτέρα τοῦ προσήκοντος, εἴαν μὴ ὑπῆρχέ τι μέσον, ἐν μὲν τῷ δένδρῳ τὸ στέλεχος, ἐν δὲ τῇ πολιτείᾳ ὁ ἀπλοῦς πολίτης. Ἐφ' ὅσον ὑγιαίνει ὁ τοῦ δένδρου μυελός, ἤτοι ἐφ' ὅσον τοῦ πολίτου ἡ καρδία μένει ἀδιάφθορος, μάτην περιτρώγουσι τὴν ῥίζαν. Οὐρίπες καὶ παντοῖοι ἄλλοι σκώληκες, μάτην δὲ συρίζουσι σφοδροὶ ἄνεμοι διὰ τῶν κλάδων. Τὸ στέλεχος, διὰ τοῦ ἀπερίττου καὶ πολύχρωτος αὐτοῦ φλοιοῦ, συνέχει ῥίζαν καὶ κορωνίδα.

— Ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ συνεστάθησαν περὶ τὰ 250, κεντρικὰ τηλεφωνικὰ γραφεῖα μετ' 80,000 συνδρομητῶν καὶ 125,000 τηλεφώνων. Ἐν Ἀμερικῇ ἔνθα οἱ ἄνθρωποι ὁρθότερον τῶν Ἀγγλῶν νοοῦσιν ὅτι ὁ χρόνος εἶναι ἰσότημος χρυσίῳ καὶ ἀργυρίῳ, πᾶσα πόλις ἔχουσα 30,000 κατοικῶν ἔχει καὶ κεντρικὸν γραφεῖον τηλεφώνων. Ὅμοια κατὰστήματα ἰδρύθησαν ὑπὸ διεθνούς ἐταιρίας ἐν Λονδίῳ, Ἐδιμβούργῳ, Δουβλίῳ, Μάγκεστρῳ, Λιβερπούλ καὶ Γλασκόβ. Ἐν μέλος τῆς διεθνούς ἐταιρίας ἦλθε κατ' αὐτὰς εἰς Βιέννην καὶ ἐποίησε πειράματα ἐν τῷ πρώτῳ ξενοδοχείῳ. Ἀπεδείχθη δὲ ἐκ τῶν πειραμάτων ὅτι ἀπὸ τοῦ τρίτου πατώματος ἠκούοντο ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ ἰσογείου δαπέδου οὐ μόνον ἄσματα καὶ συνδιαλέξεις, ἀλλὰ καὶ ψιθυρισμοὶ καὶ δὴ καὶ ἡ ἀναπνοὴ ὑγιῶν καὶ στήθαλγόντων.

— Καθὰ λέγει ἑβραϊκῇ τις ἐφημερὶς Κωνσταντινουπόλεως ἀνεκαλύφθη ἐσχάτως ἐν Πιερουπόλει μεταξὺ τῆς περιουσίας γέροντός τινος Ἰσραηλίου χειρόγραφον τοῦ ἀποστόλου Πέτρου. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο φέρει ἑβραϊστὶ τὰς ἐπομένους λέξεις «Πέτρος ἀλιεύς, μαθητὴς τοῦ Ἰησοῦ, υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπόστολος τοῦ ἔργου αὐτοῦ, κηρύττει πρὸς τοὺς ἀκούοντας αὐτὸν λαοὺς τῆς γῆς τὸν λόγον τοῦ κυρίου, ἐν ὀνόματι τοῦ παναγίου Θεοῦ.»

Τὸ χειρόγραφον ἔχει τὴν ἐξῆς παράδοξον ὑπογραφήν:

«Ἐγὼ, Πέτρος, ἀλιεύς, ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ ἔπαυσα γράφων τὸν λόγον τῆς ἀγάπης τὸ 50 ἔτος τῆς ἡλικίας μου, τὸ τρίτον Πάσχα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ τῆς Μαρίας, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Βιλιέρ, παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου.» — Ἡ βιβλικὴ ἐταιρία τοῦ Λονδίνου πεισθεῖσα περὶ τῆς αὐθεντικότητος τοῦ παπύρου, προσήνεγκε 20 χιλ. λιρῶν πρὸς ἀγορὰν αὐτοῦ, ἀλλ' οἱ κληρονόμοι τοῦ Ἰσραηλίου Κόρε (κτῆτορος), ἐν Στοκχόλμῃ διακρίνοντες, ἀρνοῦνται νὰ τὸ πωλήσωσι καὶ ἐπιτρέπουσι μόνον τὴν ἀναδημοσίευσίν του.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ.

Ἐκ τῶν τοῦ Ι. Γ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

« Δ η μ ω δ ῶ ν Σ υ λ λ ῆ κ τ ω ν . »

Οἱ ἠγαπημένοι ἀδελφοί.

Τίποτα δὲν ἐζήλεψα μὲς 'ς τὸν ἀπάνω κόσμον
'σάν τ' ἄλλογο τὸ γλήγορο, σάν τὸ γουργὸ ζευγάρι,¹
'σάν τὴ γυναῖκα τὴν καλὴ, ὅπου τιμᾷ τὸν ἄνδρα,
'σὰ δὺ' ἀδερφοῦλια 'γκαρδιακὰ καὶ πολυαγαπημένα
ποῦ τὰ παινεύ' ἡ γειτονιὰ κι' ὁ κόσμος τὰ ζηλεύει.
Χαρὰ κ' ἂν ταῦρ' χαίρουνται, καὶ λύπη, δὲ λυποῦνται
κι' ἂν πᾶνε καὶ 'ς τὸν πόλεμον, ἀντάμα πολεμοῦνε.
Μὰ συνεμπῆκ' δαγὴ Θεοῦ γιὰ νὰ τὰ ξεχωρίσῃ,
κ' ἀγάπησ' ὁ μικρότερος τοῦ μέγα τὴ γυναῖκα.

¹ Ζεῦγος βοῶν ἀροτήρων, γοργῶν.

καὶ ἑντρέπεται νῆν τῆς τὸ εἰπῆ, νῆν τῆς τοῖς μολογήσῃ.
 Μὰ μιὰ λαμπρὴ, μιὰ Κυριακῇ, μιὰ ἑπίσημαν ἡμέρᾳ
 τοῦ βῆν' ἢ νῆν ὑπὸ τὸ λουτρὸ κι' ὁ νῆν ἀπ' τὸ μπαρπέρη,
 κ' ἐσυνεπαντηθήκανα σ' ἕνα στενὸ ἰσώκκι,
 ἐξαδιαντράπη καὶ τῆς λέει καὶ τῆς τὸ φανερόνει,
 —Νύφη μου, ἴσένα σ' ἀγαπῶ, γυναῖκα νὰ σὲ πάρω.
 —Ἐσὺ τὸ θέλεις μιὰ βολὰ κ' ἐγὼ τὸ θέλω δέκα.
 Τὸν ἀδερφό σου σκότωσε, κι' ἔλα γιὰ νὰ μὲ πάρῃς.
 —Καὶ πῶς νὰ τῷ σὺ ἀπάτημα, καὶ πῶς νὰ τὸν σκοτώσῃ;
 —Χωράφια ἔχεσ' ἀμοίραγα, ἀμπέλια νὰ μοιράστῃς.
 Δός' του ἀπ' ἄκρη χωράφιου κ' ἀπ' ἀκλαδοῦ ἀμπέλι,
 κ' ἐκεῖ τοῦ βρίσκεις ἰπάτημα γιὰ νὰ τὰνε σκοτώσῃς.
 —Τὸν μαῦρό του ἐσέλωσε καὶ τὸν καθάλιεσαι,
 πᾶν νὰ βρῇ τὸν ἀδερφό γιὰ νὰ τὰνε σκοτώσῃ,
 καὶ τό νῃ συνεπάντησε σ' τὰμπέλια ἔς τὰ χωράφια.
 Κι' ἀπὸ μακρὸν τὸν χαιρετᾷ κ' ἀπὸ κοντὰ τοῦ λέει
 —Ἐλ', ἀδερφ', ἂς μοιράσωμε τὰ πατρομητρικά μας
 —Ἐσὺ τὸ θέλεις μιὰ βολὰ κ' ἐγὼ τὸ θέλω δέκα.
 Τόσον καιρὸ εἵμαστε μαζί κ' ἀντάμα περπατοῦμε
 κ' ἐσ', ἀδερφέ, δὲν τ' ἄλεγε ποτέ τὰ λόγια φτοῦνα,
 τώρα πῶς τὰ ξεστόμισες καὶ πῶς τ' ἄβελ' ὁ νοῦς σου;
 Γυνίκελα ἀναβάλλματα διαγύρισαν τὸ νοῦ σου.
 Γυναῖκες βρίσκεις ἄμετρες, μ' ἄλλ' ἀδερφό δὲν κάνεις.
 Καὶ τ' ἄλογό του βάρεσε, ἔς τὴ νύφη του πηγαίνει.
 —Νύφη μου, χύσε μου νερὸ νὰ πλύνω τὸ σπαθί μου,
 Τὸν ἀδερφό μου ἰσκότωσα κ' εἶναι γιομάτο αἷμα.
 Χρυσὸ λεγένι γιόμισε νερὸ γιὰ νῆν τοῦ χύσῃ.
 Καὶ τὸ σπαθί του πράδησε, τῆς κόβει τὸ κεφάλι.

